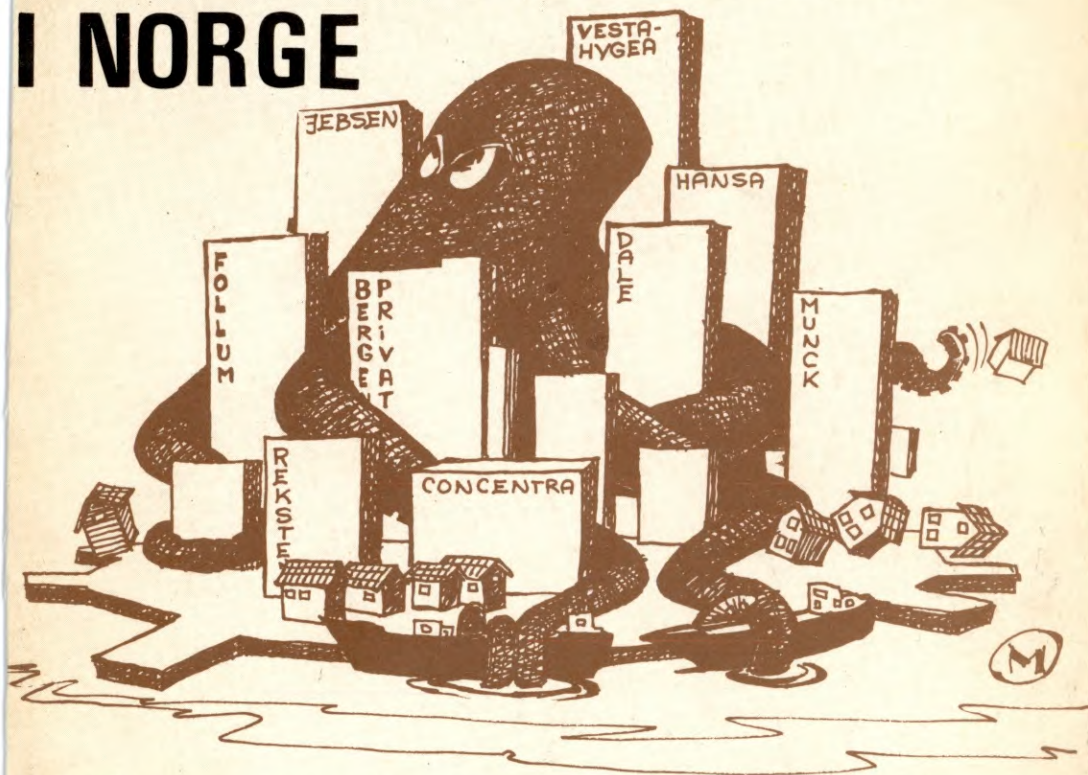

RØDE FANE

TIDSSKRIFT FOR KOMMUNISTISK TEORI OG DEBATT

MONOPOLKAPITALEN I NORGE

NKP 50 år — trengs det et nytt kommunistisk parti?

Monopolgrupperingene i Norge

Norsk skipsfart — i tjeneste for imperialismen

Distriktsutbygging under statsmonopolkapitalismens diktatur

Pris og lønn — indeksoppgjøret

RØDE FANE

**Tidssrift for kommunistisk teori og debatt,
utgitt av Arbeidernes Kommunistparti
(marxist-leninistene.)**

Redaktør og ansvarlig utgiver: Pål Steigan.

Abonnement 30,- kr. året for 6 nummer.

Postgiro Oktober forlag (Røde Fane) 20 96 78.

Adresse: Oktober forlag, postboks 8379, Hammersborg, Oslo 1.

INNHOLDSFORTEGNELSE

1. mai

Reidar Mathistad: God 1. mai! s. 4

Partiet

Sigurd Allern: NKP 50 år — trenger vi et nytt kommunistisk parti? . . . s. 5

Bertold Brecht: Hvem er partiet? s. 15

Monopolkapitalen i Norge

Monopolkapitalen i Norge s. 17

Monopolgrupperingene i Norge s. 21

Torstein Hjellum:

Eksemplet Mongstad — distriktsutbygging og statsmonopolkapitalisme s. 34

Norsk imperialisme — to eksempler s. 48

Monopolkapitalen under den 2. verdenskrig s. 52

Debatt

Hvor går grensene for arbeiderklassen s. 58

Om autoritet s. 62

Brev og kritikk

»Skadedyn»-bekjempelsen — må den bekjempes? s. 64

Lønn og pris

»Inntektspolitik» — på vei mot den korporative stat s. 65

1. mai

1. mai

Reidar Mathistad: God 1. mai!

1

Tyskerforlegningen, Dombås 1943.
Tyske støvler
med heljern fra Christiania Spigerverk.
Norske jenter smører smørbrød under tvang.
Bak piggråden:
Russiske krigsfanger på veg sørover.

Tyskerne roper:
»Verboden, verboden.
1. Mai. Nix. Nix!»
Russiske soldater lengter tilbake
til den røde hær.
Jentene smiler lurt.

Som på kommando
fyller de forklærne med smørbrød,
marsjerer ut fra soldatkantina
under sangen
»Opp alle jordens bundne trelle . . .»
bort til piggråden
og kaster all maten
til de russiske krigsfangene.

2

Gudbrandsdalen 1956.
Samorgtoget går runden
fra Samvirkelaget til forsamlingslokalet.
Formannen i handelsstanden
går ut og heiser flagget
på halv stang
mens toget passerer.

Året etter vedtar sosialdemokratene:
Arbeidertoget skal heretter
kalles borgertog.

3

Stortorvet, Oslo 1963.
På drift mot venstre
foreslår taleren:

Nå skal vi synge
»Internasjonalen».

Men,
orkestret kan ikke sangen
og taleren foreslår
»Ja, vi elsker.» i stedet.

4

Norge 1973.
Hornorkestre og fanejunkere
venter på folket,

men folket er kommet
til et annet torg.

Jentene fra Dombås tenker tilbake
og kjenner seg igjen.
Arbeiderne går ut av borgertoget.
Orkestret har lært sangen.
Jensen forlater Landsbanken.
Folket forlater Youngstorget,
tar av seg lua,
knytter neven over refrenget
»Så samles vi på valen . . .»

ENHET MOT HØYRE!

partiet

Sigurd Allern:

NKP 50 år —

trenger vi et nytt kommunistisk parti?

18. februar i år ble Arbeidernes kommunistparti (marxist-leninistene) stiftet. I forrige nummer av Røde Fane brakte vi den stiftelseserklæringa som ble vedtatt på partiets første landsmøte.

I år fyller NKP 50 år. Forståelig nok har det falt dem tungt for brystet at det er blitt dannet et nytt kommunistisk parti. De hevder at deres parti er kommunistisk, og at det verken er behov for eller plass til noe annet parti for å hevde en kommunistisk politikk i Norge.

Denne artikkelen går igjennom NKPs politikk i de 50 årene som er gått siden stiftelsen, og viser at partiet har endret karakter. Artikkelen er en del av et foredrag AKP(m-l)s formann Sigurd Allern holdt i Det Norske Studentsamfund i Oslo 18. mars i år, der også Reidar T. Larsen, formann i NKP, deltok.

I den andre delen av foredraget sitt tok Allern for seg AKP(m-l)s linje og partiets syn på sosialismen i Norge. Vi anbefaler folk som er interessert i dette til å skaffe seg partiets program og vedtakene på partiets første landsmøte som er kommet som hefte.

TRENGER VI ET NYTT KOMMUNISTISK PARTI?

Så lenge det fins utbytting og classeskille, så lenge kapitalisme og imperialismen kan fortsette å utplyndre land og folk, så lenge vil det også være behov for et kommunistisk parti og for kommunistenes politikk.

Kommunistene har ingen interesser som skiller seg fra hele proletariatets interesser, heter det i Manifestet. Dette betyr to ting. For det første må kommunistene i alle daglige kampsaker konsekvent ta stilling for arbeidernes interesser — uten skjeling til borgerlige belønninger, pampeposisjoner eller

 partiet

kortsiktige valggevinster. For det andre — og det er hovedsaka — er vårt eneste virkelige langsiktige mål det klasseløse samfunn, der all utbytting og undertrykkelse er fjernet.

Det spørsmålet som er stilt her, er om vi trenger et *nytt* kommunistisk parti i Norge, like for NKP skal feire sitt 50-årsjubileum med fanfarer, minnemøter og — hvis jeg ikke tar feil — hilsningstelegram fra Leonid Bresjnev.

La en ting være sagt aller først: NKPs formann og jeg vil sannsynligvis være enige om mangt i dagens kamp: — at fiskerigrensa bør bli 50 mil, at vi må unngå snikinnmelding i EEC, at momsens må vekk osv. Men i disse sakene har vi også SF på vår side. Vi har folk i DNA og Senterpartiet. Denne utviklinga er en god ting for norske arbeidsfolk. Jeg håper også at debatten vil bidra til å utvikle enhetspolitikken på flere felter.

Men AKP(m-l) er ingen front — og er heller ikke dannet for å slåss for dagskrav aleine. Vi har opprettet et nytt, kommunistisk parti fordi vi ikke med våre beste vilje kan se at det fins noe annet parti som *konskekvent* slåss for arbeidsfolks krav i dag og som har stilt virkelige revolusjonære mål for framtida.

Her er det min oppgave å forklare hva som *skiller*, gå *mot* de hovedpunktene i spesielt NKPs politikk som etter vår oppfatning fører arbeiderklassens kamp på avveier.

Derfor kan det være nyttig å si fra alt nå at jeg ikke oppfatter denne dialogen mellom Larsen og meg som et oppgjør i det enkelte kaller den »kommunistiske familien». Det er en fyllbyrdet skilsmisse og ikke noen uklare separasjonsforhandlinger jeg kommer til å føre fram.

DNA's vei etter bruddet i 1923

NKP ble født i 1923 — gjennom en splittelse av DNA. 5 år før hadde de revolusjonære og venstreorienterte under Kyrre Grepps ledelse knekt høyresosialdemokratiets innflytelse i *det* partiet. Men det varte kort tid før skillet mellom de revolusjonære i handling og de revolusjonære i ord ble utviklet så kraftig at det måtte sprengte partiet.

DNA's vei etter bruddet kjenner vi alle. Det begynte med et såkalt revolusjonært program — som i 1923 var høyrefløyens ankerfeste. For DNA var veien kort fra fraserevolusjon til organisert classesamarbeid. Sluttresultatet så vi i EEC-kampen. Partiet ble monopolkapitalens *viktigste* redskap for å få medlemskap igjennom. Dette gjelder ikke bare politisk. Partiets nære forbindelser med kapital og statsmakt har til og med resultert i et eget byråkratkapitalistisk *snylterskikt* innafor »arbeiderbevegelsen». I landsbanken begynte det med at en skulle gjøre som Jensen — og endte med at en sjøl

partiet

I FLG. DAGBLADET 17/2
SITTER NOEN DNA-
PAMPER OG TILDELER
HVERANDRE OLJE-POLITIK-
KENS BEIN:

FÅR JEG PRESENTERE
FINN LIE - HAN KAN
BLI INDUSTRI-MINISTER.

JENS CHRISTIAN, DETTE ER
ARVE JOHNSEN - HAN
SKAL BLI STATSSEKRETÆR.

DU FINN, HVEM
SKAL BLI STYRE-
FORMANN I
STATENS OLJE-
SELSKAP?

HVA MED
JENS CHR.
HAUGE?

DU JENS -
HVEM SKAL BLI
DIREKTØR I OLJE-
SELSKAPET?

HVA MED
ARVE?

DU ARVE - HVEM
SKAL BLI STYRE-
FORMANN I RØR-
LEDNINGSEL-
SKAPET?

HVA MED

Representanter for snylterskiktet
fra DNA.

gjorde som Knut Jahr. Dagbladet brakte nylig (i mars red) et oppslag som illustrerte forfallet. »Arbeiderbevegelsens» nylig avgåtte bankdirektør Dragland politietterforskes nå for et LO-finansiert privat prosjekt for luksusboliger på Snarøya. Det meldes at toppene i DNA allerede har meldt stor interesse for dette boligmarkedet til eget bruk.

Jeg nevner dette før kommentaren til NKPs utvikling de siste 50 år. For sjøl om vi marxist-leninister er fullstendig uenig i strategien til Larsen og meningsfeller, så er NKP ennå – i likhet med SF – et parti som i dagens

partiet

norske klassespørsmål stort sett tar riktig side i kampen. DNA-ledelsen er en del av den *klassefienden* revolusjonen skal knekke. Vi håper og tror ennå at brorparten av NKPs medlemmer og ledere vil støtte revolusjonen – også når klassekampens egen utvikling kaster deres drømmer om Stortingets sosia-listiske republikk på skraphaugen.

»Ytre årsaker virker gjennom indre motsigelser«

NKPs historie fram til krigen er allerede skrevet av Just Lippe. Den blir få klokere av. Leser en den får en et levende inntrykk av at partiet deltok aktivt i klassekampen, ledet streiker og aksjoner, ønsket enhet mot herskerklassen osv. Men partiets politiske feil – hva som førte til at det gikk fra å være et parti med nær 15 000 medlemmer i 1923, med god oppslutning i ungdomsmassen og med 11 dagsaviser, til å bli redusert til en ubetydelig gruppe like før krigen – det finner en ingen rimelig forklaring på.

Det samme spørsmålet kan gjentas for tida etter krigen. I 1945 fikk partiet stor valgoppslutning, Friheten hadde et opplag på over 100 000 – og var i kort tid Norges største dagsavis. De neste årtiene har vært en nesten sammenhengende tilbakegang.

Da Reidar T. Larsen for en tid siden møtte Tron Øgrim om det samme emnet som i kveld i Studentersamfunnet i Bergen, hadde han ifølge min hjemmelsmann to hovedpunkter til forklaring. Det ene var NKPs tidligere avhengighet av Sovjet og Stalin. Det andre var McCarthy-hetsen i 50åra, da NKP nærmest ble behandlet og trakassert som landsforrædere. Ellers var det mest solskinnshistorier om NKPs heroiske og historiske innsats i arbeiderklassens tjeneste.

Men Mao Tsetung har i ei bok som heter *Om motsigelsen* avvist en sånn forståelse av dialektikken i samfunnsutviklinga. Ytre årsaker virker gjennom indre motsigelser, sier han. Hvis du gir en skropelig mann med hjertefeil et hardt slag, kan det hende han dør. I det minste må han på sykehus. Gir du en veltrenet og sterk person en ørefik, får du et slag på snuten igjen.

McCarthy-hetsen var utvilsomt vanskelig å møte. Men borgerskapet kan aldri få »skylden« for at kommunister er i permanent tilbakegang. Det Larsen bør forsøke å si litt om, er hvorfor tilstanden i NKP var slik at partiet eventuelt ikke klarte å *forene* støtte til Sovjets sosialisme med nasjonal sjølstendighet, hvorfor ikke partiet evnet å slå tilbake borgerskapets hets.

Sjøl skal jeg forsøke å peke på en del sånne faktorer.

Svak kommunistisk kjerne fra starten

Da NKP brøyt med DNA, fikk partiet også en lang rekke opportunister med

partiet

på lasset. Olav Scheflo, NKPs første gruppeformann på Stortinget, hadde noen år før gått inn for tvungen voldgift, til og med i kamp mot Tranmæl. Sverre Støstad, partiets første formann, gikk i 20-åra rett tilbake til sosialdemokratiet. Partiets første viseformann, Halvard Olsen, måtte etter kort tid ekskluderes for forræderi i den store jernbanestreiken.

Partiet hadde derfor fra starten av en svak kommunistisk kjerne. Bare en langvarig og tålmodig kommunistisk skolering og fostring innafor partiet og blant dets sympatisører kunne skapt en slik. Av de samtaler jeg har hatt med veteraner som den gang var med i NKP, går det fram at partiet aldri klarte å utvikle noe slikt i stor målestokk. Den nye ml-bevegelsens masseskolering i marxistisk teori – allerede de første årene har tusener på tusener deltatt i slike grunnsirkler – var i beste fall sjeldent i NKP.

I slutten av 20-åra: sekteriske feil

NKP hadde i slutten av 20-åra viktige sekteriske feil – som bl.a. bidro til isolasjon i det faglige arbeidet.

Partiets sterke side var at det bidro med en dugelig kampløst i mange konflikter. Men det var DNAs høyrefolk som i 30-åra fullstendig tok over kontrollen av forbund, toppledelse og viktige foreninger. NKP spilte en heroisk rolle ved Menstad-slaget, men forstod ikke skikkelig at revolusjonær fagopposisjon ikke kunne erstatte en brei enhetspolitikk på klassekampens grunn i fagforeningene.

Også NKPs ledelse i dag innrømmer disse feilene, som bl.a. hadde sin bakgrunn i *en del* av de såkalte Strasbourger-tesene, spesielt de som gikk imot dristige allianser med sosialdemokrater som vil kjempe. Men Reidar T. Larsen heller som vanlig ungen ut med badevannet når han gjør oppgjør med sekteriske feil, og avskriver Strasbourger-tesene samlet.

Vi ml'ere er stolte over at vi på ny har bidratt til å spre Strasbourger-tesenes *streikekamerfaringer* i norsk fagbevegelse. (Oktober forlag har gitt ut utdrag av tesene i heftet *Streik*. Red.) I Friheten skreik en da opp om »venstre-opportunisme» og gjentakelse av fortidas feil. Vi syns Sauda, Norgas og Sporveiens kamper i 1970 viser at det var en ny og svak ml-bevegelse som alt da hadde den riktige politikk.

NKP endret sjøl sin stilling til enhetsarbeidet. Partiet var blitt lite. Men i 30-åra gjorde det en bra innsats i kampen mot fascismen og for enhet for Spania.

NKPs krigspolitikk

NKPs krigspolitikk er et viktig historisk kapittel. Men NKPs nåværende

ledelse bør begynne å innse at den ikke bare er historia om aktiv motstand og oppofrelse. I krigens første fase – i 1940 – gikk partiet fra første dag aktivt mot Quisling. Det var mer enn både en del av borgerskapet og norske trotskister gjorde. Men Arbeideren – NKPs avis – opptrådte før den ble inndradd som om det nesten ikke var noen *tysk fascisme* å bekjempe i landet. Utsettelsesavtalen mellom Tyskland og Sovjet er ingen unnskyldning. Mao Tsetung ledet på samme tid en enhetsfront mot japansk fascisme og okkupasjon. Var NKP forvirret av Sovjets diplomati – så var det partiets feil – for Molotov–Ribbentroppakten var en nødvendig avtale for Sovjet for å utsette Hitlers angrep.

NKP må heller ikke glemme at partiet i løpet av disse krigsårene på mange måter *skiftet karakter*. Partiets ledelse – kjerna – ble redusert og svekket gjennom arrestasjon og forfølgelse. Inn kom Peder Furubotn – som i 30-åra forgyves ble forsøkt skolert til kommunist i Moskva. Og inn kom masser av hederlige klassekjempere som gikk mot fascismen, som ville aktiv motstand, som stolte på og støttet Sovjet. Men bare hvis partiet fostret dem til det – ville de bli virkelig *kommunistiske* kadre.

De fikk aldri virkelig sjansen. For de kom til et parti som – sjøl om det tilhørte den kommunistiske verdensbevegelsen – sjøl var i full gang med å forlate en kommunistisk politikk for godt.

NKP i etterkrigstida:

Banebryter for den moderne revisjonismen.

Jeg traff engang en SF'er som sa til meg: At du tør snakke om proletariats diktatur for norske arbeidsfolk. Se på NKP i etterkrigstida: Folk har jo rømt.

Det er så galt som det kan bli. For NKP i etterkrigstida har ikke ført noen kamp for å utbre forståelsen for den revolusjonære teorien, de har ikke stått på nødvendigheten av proletariats diktatur.

Det begynte i 1945 – da partiet uten forbehold ble med i den borgerlige, nasjonale samlingsregjeringa. Og NKP fortsatte sammenslåingsbestrebelsene med et DNA som konsekvent førte en pro-imperialistisk politikk. Medlemmenes opprør kom – og Furubotn ble kastet ut av partiet. I det har Larsen – som den gang deltok på riktig side – min fulle sympati. Men de som seiret stod heller ikke for noen konsekvent revolusjonær kurs.

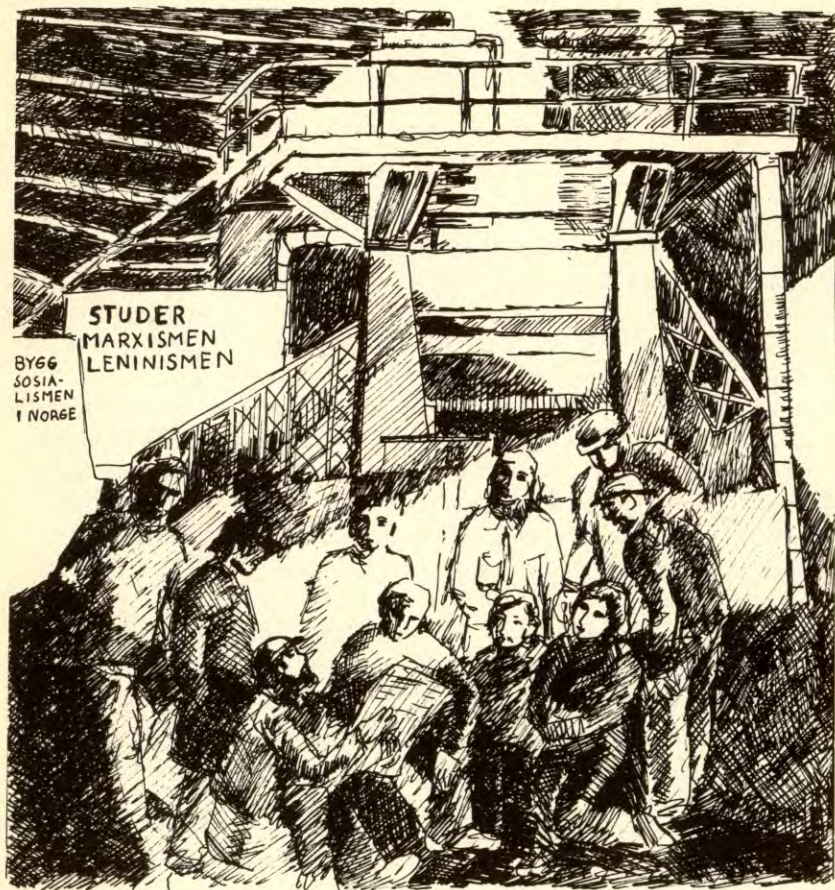
I 1953 vedtok NKPs landsmøte programerklæringen *Norges vei til sosialismen*. Den viser at NKP i den internasjonale arbeiderbevegelsen på mange måter var en *banebryter* – for moderne revisjonisme.

Her snakkes det ikke om arbeiderklassens revolusjon, og behovet for å knuse monopolkapitalens stat. Nei, »det norske folkets vei fram til sosialismen

går gjennom opprettelsen av en folkeregjering på grunnlag av et storting som virkelig representerer folket.» Her er det ikke lenger folket som styrer den herskende klassen. Det er folkeregjeringa som »omskaper» statsadministrasjonen, hæren og domstolene ovenfra. Folkets oppgave er å »spille en sentral rolle» i nasjonaliserte institusjoner og bedrifter.

10 år etter — NKP vedtok sitt prinsippprogram — snakkes det om en parlamentarisk sosialistisk republikk. Og når vi i dag, ti år etter, har fått et nytt forslag til prinsippprogram, da er også den parlamentariske overgangen til sosialismen beholdt.

Proletariatets diktatur: ikke lenger NKPs mål.

 —partiet—

Kjære Reidar T. Larsen. Et medlem av vår sentralkomite, Kjell Pettersen, traff deg på Sørmarka (LO-skolen, red.) for ei tid tilbake. Da var du etter gjentatte spørsmål fra hans side for proletariatets diktatur. Betyr det at du også skal begynne å kalle en spade for en spade? *Eller mener du at Marx og Lenin tok feil når de slo fast at parlamentarismens skille mellom utøvende stat og lovgivende myndighet ikke kan bli beholdt under sosialismen, at den borgerlige parlamentarismen må vekk, at valg må gjelde valg til nye, utøvende og ansvarlige folkeforsamlinger i stedet for parlamentariske prateklubber som strør sand på statens vedtak?*

Og endelig: Er du enig i Lenins karakteristikkk: *»Vi sier at den som tror på å gå over til sosialismen uten å undertrykke borgerskapet, han er ingen sosialist?»*

En ting går jeg ut fra at både salen og Larsen vil samstemme med meg i: Det er i alle fall ikke NKPs kamp for proletariatets diktatur som kan ha skremt noen vekk fra det partiet!

NKP i 60-åra

Jeg skal ikke trekke fram en unyansert syndeliste over NKPs ulike feil. Det jeg hittil har sagt tror jeg likevel dreier seg om hovedsaker. Likevel har jeg lyst til å komme litt inn på den tida som de fleste her kjenner relativt godt – 60-åra.

I motsetning til 50-åra var de preget av et begynnende oppsving i folkets kamp. McCarthyismen var på retur.

Likevel har NKP gått tilbake og stagnert. Og ved siden av NKP kom det et venstre-sosialdemokratisk utbryterparti fra DNA, akkurat som 70-åra har gitt et nytt kommunistparti. Alt dette må jo også ha litt med NKPs politikk og arbeidsstil å gjøre, sjøl om enkelte gjerne vil se det som et utslag av borgerskapets mystiske renkespill mot »Norges Kommunistiske Parti».

Sjøl tror jeg følgende faktorer har vært avgjørende:

NKPs holdning til DNA. I den første tida hadde NKP en høyst opportunistisk enhetspolitikk over for DNA. I 1963 ble SF bekjempet for sin ærlige opptreden i Kingsbay-saka, da de bidro til at DNA-regjeringa »falt på en arbeidsulykke». Det ble avslørt uhyrlige brudd på sikkerhetsreglene i statens gruver på Svalbard, og påvist at industridepartementet hadde ansvaret. NKPs folk stod last og brast med representantene fra det NKP sjøl omtalte som »arbeiderregjeringa».

To år seinere trakk partiet stortingsvalglistene i Bergen til fordel for DNA. Folk fra sentralstyret reiste land og strand rundt og oppfordret til støtte for å berge Gerhardssens »arbeiderregjering» mot Borten. Det er forståelig at mange

— partiet —

sosialdemokratisk innstilte arbeidsfolk da foretrakk å gå over til det *største* sosialdemokratiske partiet — eller fortsatte å støtte det, i stedet for å slutte opp om et lite parti som stod på linje med DNA!

Nei, NKP — en regjering utgått av DNA er ingen »arbeiderregjering», men en regjering av monopolkapitalens konsekvente forsvarere.

— **NKP utelukket ungdommen.** For NKPs oppslutning i ungdomsmassen har det også hatt stor betydning at partiet og dets avis Friheten harselerte over kulturrevolusjonen i Kina, at de avfeidde mai-opprøret i Frankrike i 1968 som »venstre-opportunisme», og at partiet tok en sekterisk og byråkratisk avvisende holdning til Solidaritetskomiteens FNL-aktivister, en holdning partiet nesten er blitt stående aleine om.

— **NKPs forhold til Sovjet.** Det er en viktig ting jeg skal nevne til slutt. Jeg mener ikke at NKP i dag er et reinspikka sosialimperialistisk agentur, hvis det var noen som ventet på den karakteristikken. NKP gikk f.eks. — om enn litt nolende — mot Sovjets okkupasjon av Tsjekkoslovakia. Det var bra. Det er heldigvis i dag ikke sånn at når Bresjnev blåser i nesa — så må en snyte seg i Grønlandsleiret, der NKP har sine kontorer.

Men partiet har vennskapelig forbindelse med Moskva — og er ennå sterkt influert av Moskvas politikk. Etter vår mening er dette ikke bare vennskap over *landegrensene* — men også over *klassegrensene*.

Sovjet og liknende land i Øst-Europa baserer i dag sin økonomi på kapitalistiske markedsmekanismer. Både i jordbruk og industri er produksjon for profitt etablert. I lang tid har skiktet av byråkrater i parti og stat fått økende økonomisk privilegier, styrket sin stilling som en herskende klasse.

I sin utenrikspolitikk har Sovjet lovmessig utviklet seg til en imperialistisk makt. Comecon er i dag ikke et likeverdig samarbeid, men et øst-europeisk EEC med en arbeidsdeling og spesialisering som undertrykker de minste statenes sjølstendige økonomi. Tsjekkoslovakia 1968 var en fortsettelse av politikken med militære midler, ikke en arbeidsulykke. I Kambodsja pleier Sovjet vennskap med Lon Nol, *mot* frigjøringsbevegelsen.

Moskva gav vietnameserne hjelp. — Men en slik våpenstøtte mot USA gjør ikke Sovjet sosialistisk. Også vestlige imperialistiske land gikk mot USA. Det avgjørende er at Sovjets egen kapitalistiske utvikling gjør at landet *må* ekspandere imperialistisk — med flåtestyrker på alle hav, dyre lån til fattige stater, og i nødsfall militær okkupasjon — som i Tsjekkoslovakia.

NKP — ikke noe kommunistisk parti i dag

NKP fyller 50 år i år. Men partiets politikk har i løpet av denne tida endret karakter. En vil utvilsomt hylle både personer og minner som fortjener å bli

partiet

hyllt – og som også vårt parti vil kunne slutte opp om. Men jubileet er ingen fest for et kommunistisk parti i dag. Det er – og kan ikke være – annet enn et kommunistisk gravøl.

Arbeidernes Kommunistparti (marxist-leninistene) er dannet for å føre videre den arven som NKP – frivillig – har forlatt.

Jeg vil slutte meg til det en fagorganisert uttalte til Klassekampen etter partistiftelsen:

»La AKP(m-l) ta opp tråden som en gang ble rykket over av DNA, som NKP slapp – og som SF aldri fant.»

Bertold Brecht:

Hvem er partiet?

Hvem er Partiet?
Sitter det i et hus med telefoner?
Er dets tanker skjulte, dets vedtak ukjente?
Hvem er det?

Det er vi.
Du og jeg og dere — oss alle.
Det går i dine sko, kamerat, og tenker i ditt hode.
Der jeg bor, har det sitt hjem, og der du blir angrepet, kjemper det.

Vis oss veien vi skal gå, og vi
går den sammen med deg, men
gå ikke den riktige veien uten oss.
Uten oss blir den
ikke riktig.
Skill ikke lag med oss!
Vi kan ta feil, og du kan ha rett, så
skill ikke lag med oss!

At den korte vei er bedre enn den lange, vet alle
men om en kjenner den
uten å kunne vise oss den, hva hjelper oss da hans klokskap?
Vær klok hos oss!
Skill ikke lag med oss!

Til norsk ved Kjell Askildsen

monopolkapitalen i Norge

Nr. 21
4. des. 1972

NORGES INDUSTRI

foran panelet «Industrifilosofi i praksis»

Denne gang adm. direktør
Anton Merckoll

Monopol kan være nødvendig i Norge

Konkurransen utenfra krever store enheter

Monopolkapitalen i Norge

Monopolkapitalen allment

Borgerskapet i Norge har skilt ut et eget monopolistisk skikt. Dette skiktet ble i Norge etter alt å dømme dannet i årene etter 1. verdenskrig. Kjernen i dette skiktet var rederkapital som hadde smeltet sammen med industrikapital. Siden perioden etter 1. verdenskrig har monopolborgerskapet vært ledende innen borgerskapet. Det vil si at det er dette skiktet som har utformet linjene for borgerskapets politikk. Det er interessene til dette reaksjonære skiktet staten i hovedsak har tjent fra 20-årene fram til dagens EEC-innsats.

Som for borgerskapet under frikonkurransen, bygger monopolborgerskapets rikdommer på utbytting av den norske arbeiderklassen. Dette skjer ved at arbeiderklassen i Norge ikke får utbetalt hva deres arbeid skaper. Men monopolborgerskapet skiller seg ut fra det øvrige borgerskap ved de monopolpriser de kan påtvinge arbeiderklassen og folket. Disse prisene gir en superprofitt det øvrige borgerskap ikke oppnår. Som kjøpere av varer må også det øvrige borgerskap betale de samme overpriser. (Dette skaper ofte harde motsetninger innen borgerskapet).

Den andre hovedkilden til monopolborgerskapets rikdommer er dets kontroll over finanskapitalen. Gjennom denne kontrollen, som i hovedsak er kontrollen over bankene og forsikrings-selskapene, skaffer monopolistene seg tilgang på andres kapital. Dette utvider deres muligheter til egne investeringer som langt overstiger den kapitalmengde deres egne bedrifter gir grunnlag for.

Den tredje kilden er renten de tvinger folket (f.eks. boliglån) og resten av borgerskapet til å betale for å låne av de penger de har skaffet seg kontroll over gjennom bankene og forsikrings-selskapene.

Den fjerde kilden er den makt strategisk aksjekjøp gir over produksjon og vareomsetning som ikke er monopolisert. Dette

monopolkapitalen i Norge

kombinert med kreditt-trusel tvinger stadig større deler av industrien, bygg/anlegg og vareomsetning under monopolistenes kontroll.

De som har kontroll over bankene har også enorme byråkratier som redskaper for å føre ut sine linjer overfor folket, staten og det øvrige borgerskap. (Legg sammen alle ansatt i DnC — Andresens Bank og Storebrand! Det er nok til å fylle minst 20—30 departementer med velutdannete og høyt betalte funksjonærer. Dette byråkratiet betaler vi som har lønnskonto eller sparekonto — eller omvendt, vi som låner penger til høy rente.)

I vår fase av monopolkapitalismens utvikling har kapitalen smeltet sammen med staten. Vi har eksempler som tekstilfusjonen Norion, den elektroniske fusjonen Union Elektro, Raufoss—Strømmen stål osv. Felles for disse, og det finnes uttallige andre, er at staten går inn med kapitalsubsidier til de største bedriftene i de forskjellige bransjene. Monopolene styrker således sin stilling overfor små/storindustrien i disse bransjene. Men statens støtte preger alle deler av statens politikk. F.eks. skatte/avgiftspolitikken, distriktspolitikken, innkjøpspraksisen osv.

Dette er ikke alt. Men jeg tror disse faktorene utgjør de viktigste grunnene til at monopolkapitalen stadig styrker sin stilling i alle bransjer.

Monopolkapitalen — den konsekvente reaksjon

Det monopolborgerskap vi har beskrevet foran står i Norge i dag som forsvarere av den imperialistiske arbeidsdelingen. De er selv vevet inn i den imperialistiske utbyttingen gjennom skipsfarten og utenlandsinvesteringer. Artikkelen »Norsk imperialism — to eksempler» viser at norske monopolister knytter sin skjebne fast til den amerikanske og japanske imperialismens seier over frigjøringsbevegelsene i Afrika og Indonesia.

»Legg Norge ned».

Slik lyder parolen fra dette reaksjonære skiktet i borgerskapet. Kapitalen skal plasseres der den gir maksimal profitt. Altså:

Tekstil/beklednings/skoindustrien må grundig saneres, tre-papir-cellulose-industrien må strukturrasjonaliseres, jordbruk er det så absolutt ingen forutsetninger for — det må vekk. Vi kjenner monopolenes diktatur i Norge gjennom utallige eksempler. Vi har valgt å belyse eksemplet Mongstad. Dette eksemplet viser hvordan statsmonopolkapitalismen forsterker den reaksjonære utviklingen i Norge. Vi håper eksemplet vil fjerne en del illusjoner om parolen om nasjonalisering.

EEC-kampen avslørte monopolenes antinasjonale linje. Denne linja er intimt knyttet sammen med monopolkapitalens særskilte karakter, og er like gammel som monopolene sjøl. Vi legger fram resultatene av en analyse som viser at monopolenes historie under okkupasjonen er en historie om økonomisk og politisk — landssvik.

Ved siden av den norske monopolkapital finnes det en statlig og en imperialistisk fraksjon av monopolborgerskapet.

Disse fraksjonene er viktige. Men vi har først og fremst konsentrert oss om den norske delen, vi vil seinere analysere den imperialistiske eiendommen i Norge.

Hvem er hvem blant monopolistene i Norge.

I den daglige kampen og i kampen for et sosialistisk Norge er det det lille skiktet av monopolborgere som er folkets hovedfiender. Men sjøl om monopolborgerskapet i mange spørsmål har en enhetlig linje, er det kamp mellom grupperinger om fullstendig kontroll innen de forskjellige bransjene i Norge. Skal vi forstå kampen om olja, raseringen i treforedling og for eksempel den kommende kampen innen bygg og anlegg, må vi ha et grep om monopolistgrupperingenes stilling i Norge.

I artikkelen om dette blir det hevdet at det finnes tre norske monopolistgrupperinger, i tillegg en statlig monopolistsektor og en imperialistisk. I tillegg til dette eksisterer arbeideraristokratiets og jordbrukets monopolgrupperinger. Men disse spiller en mindre rolle. Bare i sine »spesielle» bransjer har disse avgjørende innflytelse.

Kamp mot monopolene i dag!

Den norske monopolkapitalen og dens stat fikk et sviende nederlag gjennom folkeavstemninga i høst. Det viste at det er mulig å vinne seirer for folket — også under monopolkapitalens diktatur.

Sjøl om EEC-framstøtet ble slått tilbake, er monopolenes maktstilling i det norske samfunnet fortsatt ubestridt, deres diktatur står urokket. Dette diktaturet kan bare styrtes gjennom den sosialistiske revolusjon, og må erstattes av *arbeiderklassens* diktatur. Først da kan en politikk som tar utgangspunkt i folkets interesser bestemme utviklinga.

I dag — under kapitalismen — deltar vi kommunister i kampen for å bedre folkets leveforhold og sikre folkets interesser mot nye framstøt fra monopolene. Det er mulig å vinne midlertidige resultater i denne kampen, men forutsetningen er at store deler av folket blir mobilisert. Massemobiliseringa for dagskravene ser vi som en forutsetning for å reise massene bak kravet om revolusjon og sosialisme i Norge.

Redaksjonen

monopolgrupperingene i Norge

Formålet med artikkelen

Selv om monopolborgerskapet helt klart har felles interesser innbyrdes f.eks. i EEC-spørsmålet, i lønns/skatte/avgiftspolitikken, er det ikke noe grunnlag for påstanden om noe enhetlig norsk monopolborgerskap. Som raseringen av treforedlingsindustrien viser, finnes det i dag monopolistgrupperinger i Norge i dag. Vi ser også at forholdet mellom dem i enkelte bransjer kan bli en kamp på liv og død. Artikkelen hensikt er å stake opp noen synspunkter på hvordan monopolistgrupperingene er sammensatt i Norge i dag. Røde Fanes mål er en vitenskapelig klasseanalyse av det norske borgerskap. Her vil nødvendigvis analyser av monopolistgrupperingene spille en avgjørende rolle. Vi ønsker å reise spørsmålet om hva som er under disse grupperingenes kontroll og kampen mellom grupperingene i forskjellige bransjer. Videre kampen småproducentene/storborgerskapet fører mot truselen om monopolkontroll. Vi mener også at den utenlandske og statlige monopolistiske eiendom må med i en slik helhetlig analyse av borgerskapet i Norge. Når vi har kommet fram til en relativt detaljert analyse som er vitenskapelig holdbar, ønsker Røde Fane å gi dette ut som et eget hefte, eventuelt bok. (Den vil også inneholde mer historisk stoff og en god del teoretiske synspunkter på økonomi.)

I denne situasjonen kan vi gjøre to ting. Det ene er å fortsette denne delen av klasseanalysen i redaksjonen med »tilfeldige» bidrag fra andre. Den andre muligheten er å gi ut våre foreløpige uvitenskapelige analyser for raskt å få en debatt på de store arbeidsplassene, blant de intellektuelle og andre som, etter det vi tror, er meget interessert i denne typen arbeid. Vi har valgt det siste av tre grunner:

1. Vi ønsker en analyse av de norske monopolistgrupperingene som kan være

monopolkapitalen i Norge

et redskap i klassekampen. Derfor bør flest mulig være med å avgjøre hva som er viktig/nødvendig å ha med.

2. Selv om det er første gang en slik oversikt over monopolistgrupperingene legges fram bør ingen ha noen eiendomsrett til den. Vi er ikke redd for at vårt stoff blir brukt av andre selv før vi er endelig ferdig med det.
3. Skal en klasseanalyse bli god, trenger vi erfaringer utover data som aksjonærforhold, bankforbindelser osv. Vi ønsker konkrete historier og erfaringer som kan utdype hvordan monopolenes diktatur fungerer.

Vi oppfordrer derfor folk til å sende inn små eller store bidrag som kan a) rette opp feil i analysen, konkrete eller teoretiske, b) kan utfylle analysen i bransjer som ikke er godt behandlet og c) som kan gi konkrete historier som bekrefter våre hovedsynspunkter. (Tall i analysen er alle fra 70–71.)

Vil monopolenes oljespekulasjon bety nedlegging av arbeidsplassene i tekstil, treforedling og i primærnæringene?

ASTRUP NORSK WALLENBERG?

Norges største monopolistgruppering har organisert seg bak Den norske Creditbank, Andresen Bank og Storebrand forsikring. Familiene er i hovedsak to: Fred. Olsen på den ene siden og Fernley-Eger-Astrup, Klaveness, Wilhelmsen. Som påvist i nr. 2 av Røde Fane, er de 5 siste sterkt inngiftet.

Den mest framstående representant for denne grupperingen var til sin død Nils Astrup. Av «Hvem er Hvem» av 1967 leser vi at Astrup hadde eierinteresser i rederiene Fernley & Eger og J.B. Stang. Satt i styrene til Elkem, Spigerverket, Dalen Portland Cementfabrikk (nå Norcem), Norsk Sprængstoffindustri A/S (nå Dyno), Orkla Gruber A/S, Ranheim Papirfabrikk, Hunton Bruk og SAS. Dette er bare styrevervene i de mest sentrale monopolbedrifter i Norge. I tillegg har Astrup hatt plass i representantskapet i Hydro i en årrekke. Det samme gjelder Andresen Bank. (Hvem som overtar etter ham vil avgjøres etter en maktkamp innen denne monopolistgrupperingen. Ved siden av dyktighet til å lede grupperingen, vil maktforskyvninger innen grupperingen bringe de forskjellige familienes representanter til tronen.)

Som navnene viser, står denne grupperingen sterkt i shipping. Etter størrelsen på tonnasjen kontrollerer de: Wilh. Wilhelmsens rederi (nr. 3 i Norge) Fernley-Eger (nr. 7), A.F. Klaveness (nr. 15), T. Klaveness (nr. 22), Fred. Olsen (nr. 26), Anders Wilhelmsen (nr. 50) Dette er kjernen i skipsrederiene. Men som allierte finnes Hagb. Waage (nr. 6), Olaf Ditlev-Simonsen d.y., Lodding og et par til. Grupperingens realkapital i shipping utgjør neppe under 10 milliarder kroner. (Men av skattesvindelgrunner undervurderes den i regnskapene.)

Kontrollen i industri

Astrupgrupperingen kontrollerer direkte 5 superkonserner i Norge: Aker-konsernet (9 400 ansatte), Elkem-Spigerverket (ES) (9 000), Kværner-konsernet (6 600), Dyno (2 400), Norcem (2 550) (dette konsernet er Astrup i kamp med Bergensgrupperingen om), til sammen 30 000 ansatte i industri (8,3% av alle). Men selv om de er grunnpillarene i Astrupgrupperingens monopoleiendom, er den bare en liten del av hva grupperingen kontrollerer. Alle disse konsernene har mellom 50% og 100% av markedet på de fleste varene de produserer. Alle 5 konserner har større imperialistiske interesser i utlandet.

Dyno har all sivil sprengstoffproduksjon i Norge, eier Pay & Brinck med stor andel av salg av anleggsmaskiner, har monopol på limproduksjon og en stor del av markedet for plastemballasje. Interesser i Singapore, Danmark, bl.a.

monopolkapitalen i Norge

ASTRUPGRUPPERINGEN: *De inngiftete familiene Astrup-Eger-Wilhelmsen-Klaveness-Fernley som er i allianse med Fred Olsen.*

Andresens bank	Spigerverket	ELKEM	Kværnerkonsernet
Styret:	Styret:	Styret:	Styret:
B. Grimsgaard	<i>N. Astrup</i>	<i>N. Astrup</i>	C. Anker
H. Haavind	F. Arnesen	K. B. Langballe	H. Disen
J. H. Andresen	G. Hagerup-Larsen	R. Karlsrud	<i>D. Klaveness</i>
R. D. Holmsen	S. A. Solberg	C. Sommerfeldt	N. Dahl
A. Merckoll	C. Sommerfeldt	G. Hagerup-Larsen	E. Lind
O. N. Hauge		K. Lorck	K. B. Langballe
H. P. Schnitler		(Fusjonert med Spigerverket.)	(Består av 16 forskjellige bedrifter)
Representantskap:	Representantskap:		
C. J. Arnholm	C. Steen		
<i>N. Astrup</i>	P. A. Ellingsen jr.		
G. Amundsen	<i>H. N. Astrup</i>		
G. Biong	P. M. Backe		
A. R. Bjercke	J. H. Bratz		
W. Eckhoff	C. Bruun		
J. Falkenberg	P. M. Hansson		
O. Godstad	J. Horn		
<i>A. F. Klaveness</i>	W. Kavli		
J. Kraft-Johanssen	C. Kure		
E. H. Mathisen	O. Nilsen		
F. S. Platou	P. Palmer		
P. P. Stabell	G. Schjelderup jr.		
A. Stange			
B. O. Steen			
N. S. Stiansen			
H. Trone-Holst			
L. Usterud-Svendsen			

Dette er en typisk struktur for en monopolistgruppering. Styret i bedriftene kontrolleres av grupperingen, eventuelt sammen med andre eiere.

Representantskapet rekrutteres som følger:

- a) Eierinteressene (hvorav Astrupgrupperingen er uthevet i plansjen)*
- b) Eierinteressenes direktørrepresentanter*
- c) Juridiske eksperter*
- d) Representanter fra andre grupperinger. Bl.a. for informasjonens skyld.*
- e) Andre? (Etter hvert fra de ansatte og staten)*

monopolkapitalen i Norge

Dyno
(Norsk sprengstoff)**Styret:**

N. Astrup
T. Skjønberg
E. Hvoslef-Eide
J. B. Holte
A. Merckoll

Aker**Styret:**

F. Olsen
W. Eitrem
P. Hegnar
M. Siem

Norcem**Styret:**

P. M. Backe
C. Höegh
J. H. Andresen
O. W. Brand
B. A. Butenschön
E. Fougner
G. Greve
O. N. Hauge
J. Horn

DnC**Styret:**

F. Lind
S. Grøtter
K. Berg
C. Steen
J. Melander

Representantskap

E. Fougner
G. Hagerup-Larssen
T. Astrup
F. Bachke
W. Mohn
F. Rustad
H. P. Schnitler
H. Lund-Andersen
S. Kittelsen

Representantskap:

E. Lind
H. C. Henriksen
A. Børresen
M. Werring
O. Ditlef-Simonsen
E. Bruusgaard
E. H. Mathiesen
J. Fjære
H. Waage
W. Wilhelmsen
C. Bartz-Johannessen
C. Stockinger

H. Jakhell
E. Karstad
W. Mohn
V. Möller
L. Næss
F. Plahte

Representantskap

H. Astrup
F. Øen
F. Alsing
C. Anker
N. J. Astrup
G. de Besche
N. Bull
N. Eger
P. A. Ellingsen
R. Engelsen
J. H. Fasmer
K. G. Jebsen
O. H. Jensen
J. K. Johanssen
K. Langballe
E. Langlo
P. Lorange
F. Meyer
P. Palmer
E. Plathe
E. Riisøen
E. S. Rød
H. P. Schnitler

Representantskap:

P. M. Hansson
K. B. Langballe
H. Astrup
J. Mathiesen
F. Sejersted
T. Wilhelmsen
O. Langmoen
I. Doblaug
F. Olsen
K. A. Knudsen
T. Klaveness
C. F. Bonnevie
J. Lange Lyche
Aa. Jørgensen
Ø. Skeie
H. Torgersen

K. Seyersted
C. Sommerfelt
C. M. Sundt
S. Sønnichen
H. F. Tschudi
T. Ugelstad
N. F. Aall
G. Aarestrup

 monopolkapitalen i Norge

Norcem har sement og betongmonopol. Gjennom en rekke fusjoner også kontroll over andre deler av bygningsvarebransjen. Store interesser i Ghana og USA.

Kværnerkonsernet består av Kværner Bruk, Myhrens Verksted, Thune-Eureka, Nesna bruk, Sørumsand Verksted A/S, Moss-Rosenborg verft, Kværner Brugs Kjøleavdeling, Tunemaskiner (Hamar) og et par til. I utlandet bedrifter i Tyskland, England og USA. Alene har en rekke enkeltbedrifter monopolsituasjon i Kværnerkonsernet. Sammen med Astrupgruppens finansielle styrke vil derfor Kværnerkonsernet stadig bli sterkere i verkstedsindustrien.

Elkem-Spigerverket og Akerkonsernet er velkjente monopoler, med lange »tradisjoner» i Norge. Kort om Aker: Konsernet har direkte 43% av all omsetning i skipsverftene i Norge. Men med underleverandører og »allierte» dominerer Aker langt over halvparten av denne delen av jern og metall i Norge.

Karakteristisk for alle Astrupmonopolets pillarbedrifter er deres strategiske stilling. Ikke bare er de i monopolsituasjon. Men denne stillingen kan brukes til å underlegge seg underleverandører og delvis også bedrifter som er avhengig av leveranser. Norcem og Dynos monopolstilling gir Astrupgrupperingen en brekkstang innen bygg/anlegg i Norge.

Grupperingens dominans ellers i jern og metall

Astrupgrupperingen kontrollerer direkte 25 000 arbeidsplasser i jern og metall, dvs. 16–17% av alle 150 000 arbeidsplasser i Jern og metall i Norge. (Å skille de monopolene som hører til kjernen, er pillarbedrifter o.l. fra en grupperings øvrige dominansområde er ut fra tilgjengelige data ofte vanskelig. Det varierer selvfølgelig også over tid). Men en del av dominansområdet er følgende: Ankerløkken (720), Båtservice (830), Husøyverftet (275), Kaldnes mek. verksted (1200), Kristiansands Jernstøberi A/S (250), Kristiansands mek. (600), Nymo (225), Polaris (270), Strømmen stål/Strømmen mek. verksted (1 450), Torsvik verft (300), Porsgrund mek (250). Disse 7 800 arbeidsplassene tror jeg ligger under Astrupmonopolistenes dominans. Det vil si at de er underlagt 1) grupperingens arbeidsdeling, 2) de avgir merverdi gjennom lån, kjøp av varer osv. til grupperingen (jfr. bankforbindelser) og 3) dersom de skulle komme i vansker vil Astrupmonopolistene kunne bestemme kartell/fusjondannelser for bedriftene (innflytelse gjennom styre/representantskap).

Astrupgrupperingen er også alliert med en rekke imperialistiske og statlige monopolbedrifter i Norge. Men hvis vi holder disse utenfor, vil likevel Astrup

monopolkapitalen i Norge

kontrollere **minimum 25%** av alle arbeidsplassene i norsk jern og metall-industri.

Astrupmonopolistenes grunnvoll er således den ekspanderende jern og metallbransje, ved siden av de imperialistiske superprofitene fra skipsfarten.

Men grupperingen står i alle fall sterkt også i treforedling, varehandel og bygg/anlegg. Her skal vi bare nevne treforedling. — Både nedleggelsen av Vestfossen og kampen om fusjonen Union-Follum har bragt Astrupgrupperingens interesser og politikk fram i lyset. Grupperingen dominerer Union og kjemper mot Bergensgrupperingen for dominans over Follum gjennom en tvangsfusjon. Innen deres dominans er Ranheim Papirfabrikk (750), Sande Tresliperi/Sande Papirfabrikk (390), Hunton bruk (370), Norpapp (350). I tillegg kommer en rekke mindre bedrifter. Så langt jeg erfarer tar grupperingen også sikte på å underlegge seg M. Peterson og Søn A/S (900). Uten sistnevnte kontrollerer Astrupgrupperingen ca. 4 000 arbeidsplasser i treforedling, og vil med en seier i Follumfusjonen kunne slette ut Bergensgrupperingens interesser i småbedrifter på Østlandet. Bare Christiania Bank og Kreditkasses dominans vil da være større.

Astrupgrupperingen er med sin enorme styrke den mest aggressive monopolist i Norge. Med den sammensetningen grupperingen har, og med den finansielle styrke deres finanskapital gir, vil en ekspansiv oljeindustri bare ytterligere forsterke grupperingens ledende rolle. Grupperingen vil stå fram som de ivrigste talsmenn for imperialistisk arbeidsdeling. Grupperingen vil derfor også være primærnæringenes, småindustriens og de «ulønnsomme» bransjenes største fiende.

CHRISTIANIA BANK OG KREDITKASSE

— I OPPLØSNING?

De store norske monopolbedriftene bak Christiania Bank og Kreditkasse er Borregaard (8 000), Saugbruksforeningen (2 431), Løvenskiold-Vækero (1 180), Harald A. Møller (1 094), Johan Johannesson (665), Thor Furuholmen (2 075), Kefas (330) — (til sammen 15 575).

Det karakteristiske ved CBK-grupperingen er at den ikke er noen rederdominert gruppering. Videre er det karakteristisk at det er vanskelig å finne noen større familiemonopolister som ønsker å få kontroll over CBK. Derfor er det ingen organisk enhet mellom de største monopolistene som er knyttet til CBK, slik som Astrupgrupperingen er sammensatt. Grupperingens styrke ligger i treforedling og handel. Treforedlingen domineres av Borregaard, Saugbruksforeningen og Løvenskiold (Hurum). Disse tre eier til sammen over 1 mill. mål skog. Dette er den absolutt største konsentrerte

 monopolkapitalen i Norge

råstoffkontrollen i Norge. Disse tre store og det som ellers er under CBK-finanskontroll utgjør således over 50% av alle arbeidsplassene i treforedling i Norge.

Ved siden av storimportører som Harald A. Møller, Bertil O. Steen og dagligvaregrossisten Johan Johannesson (nr. 2 etter N.K.L.) er det interessant å se at en rekke «uavhengige» norske monopolister knytter sin skjebne til CBK-grupperingen. For å nevne noen: Tandberg/Radionette (3 300), Gustav A. Ring (600), Øglænd (745) (har også Astrupforbindelser), Jøtul (570), Freia (1 130), Norema (1 370).

I motsetning til bedrifter som er under Astrupmonopolistenes kontroll, er dette bedrifter med spesialisert vareproduksjon uten særlig vertikal/horisonal integrasjon (forbruksvareproduksjon i motsetning til produksjonsmiddel). En relevant problemstilling er her om disse ekspansive monopolistene har knyttet sin skjebne til CBK nettopp fordi CBK er en «kraftløs» bank uten en sterk kjerne som bevisst bruker banken som redskap for finanskontroll over produksjon i stadig flere bransjer.

Det siste trekk med CBK-grupperingen vi skal trekke fram er deres allianse med imperialismen. CBK er, framfor noen, banken for de utenlandske monopolbedriftene i Norge. Som eksempel: A/S Elektrisk Bureau (1 840), Siemens Norge (1 809), Standard Telefon og Kabelfabrikk A/S (4 141), Norgas A/S (861), Gränges Essem norsk A/S (720). Undersøkelser i andre bransjer ville sannsynligvis bekrefte dette inntrykket.

Jeg har påvist CBKs styrke i treforedling og varehandel. Men i andre bransjer kan jeg ikke se at denne grupperingen spiller noen ledende rolle. Videre har jeg understreket grupperingens manglende kjerne. Det er på denne bakgrunn forhandlingene mellom CBK og Astrups Andresens Bank blir interessant. Dette kan underbygge synspunktet at CBK ikke bare er finansieringsredskapet for en svak gruppering, men er banken til en gruppering i oppløsning.

Sven Wiik, banksjef i CBK, sa til bladet Norges Industri nr. 18-72 på spørsmål om han ville fortsette som banksjef også etter en nasjonalisering: »Ja, jeg har ikke noe imot det. Jeg tror at en bank, uansett om den er statseid eller ikke, må drive på temmelig nøyaktig samme måten som den gjør i dag. Det blir neppe noen vesentlig forskjell i bankens funksjon. De franske bankene drives jo f.eks. helt som uavhengige forretningsbanker selv om de er aldri så nasjonaliserte.

Stilt overfor truselen om fusjon mellom Andresen Bank/CBK er det mulig at monopolistene bak CBK får kalde føtter. Sven Wiiks positive holdning overfor en nasjonalisering som ville gi kredittgaranti fra staten og fortsatt

monopolkapitalen i Norge

uavhengighet, kan derfor representere et syn flere av hans bankkunder deler.

BERGENSGRUPPERINGEN

Kjernen i denne grupperingen er de ledende monopolistene i Bergens Privatbank, Vesta og Bergens Dampskipsselskap. Her finner vi familier som Rieber, Mowinckel, Westfal-Larsen/von Erpecom, Horn, Munch, Fasmer, Jebsen o.a. Men også i denne kjernen er det kamp. F.eks. var Jebsenfamilien ledende innen det norske monopolborgerskap i 30-årene, mens familien i dag regnes å være på vei ut.

Fundamentet for denne grupperingen er innen skipsfart: rederiet Westfal-Larsen & Co. A/S (nr. 17 etter tonnasje), J. Ludvik Mowinckel Rederi (14),

Fra Norges industri nr. 5/1972

Flere bedrifter inn i tekstilfusjonen

Peter M. Jebsen

monopolkapitalen i Norge

Jebsenrederiene (32).

I tekstil: Norion (1 000 ansatte etter fusjonen mellom Høie, Mosjøen, og Arna), Dale (950), Meriono (280).

Jern og metall: Munckgruppen.

I varehandel: Concentra (1 620), G.C. Rieber (sko, lær, 753), Rieber og Søn (mat, 529), Univest (kaffe, grossist, 275), Migrofa (?), Køff (frukt, 116).

Ellers: Rieber og Søn A/S (plast, bygg/anlegg, matvarer, 1 180), Hansa-bryggeri (490).

Som gruppas allierte står sannsynligvis Anders Jahre med det nest største rederiet i Norge og kanskje også Reksten (rederi nr. 3).

Grupperingens styrke ligger i superprofitten i skipsfart, transport og handelsmonopol på og i Bergen og omegn, og også i Nord-Norge. Grupperingen har sannsynligvis også full kontroll over byggebransjen i Bergensområdet.

På landsbasis har grupperingen kontroll over tekstil gjennom Norion, Dale og Meriono. De har altså kontrollen over fire av de fem største bedriftene og er (med statsbidrag) uten konkurranse fra andre grupperinger i Norge. Det er således bare et spørsmål om tid før nye bedrifter får valget mellom nedleggelse eller fusjon med Bergensgrupperingen. Etter å ha mistet Bergens mek. verksted til Astrupgrupperingen og etter skandalen med Munckgruppen, står Bergensmonopolistene uten sikre fester i jern og metall i Norge.

Finanskapitalen i Bergensgrupperingen

Grupperingens redskap her er Bergens Privatbank, Norsk Kollektiv Pensjonskasse (livsforsikringselskap), Vesta-Hygea (skade og livsforsikring). Bare her har Bergensgrupperingen 2 741 funksjonærer som arbeider for å sikre dem størst mulig andel av finanskapitalen i Norge.

Grupperingens dominansområde

Foruten i tekstil har grupperingen interesser i treforedling. Det avgjørende her er Union-Follum-fusjonen. Grupperingen kontrollerer Greaker Cellulose og en rekke andre cellulose og papirfabrikker i Drammens-Skiens-vassdraget. (Jfr. utarbeidelsen av Simonsrapporten). Den siste utvikling i Follum peker i retning av allianse Follum-Nordenfjeldske og skogeierkontrollerte bedrifter i Trøndelag. Dette kan bety en foreløpig seier over Astrups planer om at Follum skulle slukes av Union. I alle fall er det klart at Bergensgrupperingen er »ferdig» i papir og cellulose på lengre sikt hvis de taper kampen om Follum.

Til grupperingens dominansområde hører Selvaag (940) og Høyer-Ellefsen (1 480) som er nr. 3 og 4 etter størrelsen i bygg/anlegg i Norge. Dette kan være et utgangspunkt for å ta ledelsen i kampen om de store profittene i bygg

monopolkapitalen i Norge

og anlegg i Norge. Men en svakhet for grupperingen er det at Astrupgrupperingen har kontroll over Dyno og synes å ha vunnet kampen om Norcem. Bergensgrupperingen må derfor betale Astrup ekstraprofitt på sement, betong og sprengstoff.

Andre bransjer.

I varehandelen står Bergensgrupperingen uten konkurranse i Bergen og omegn. På landsbasis og særlig i Nord-Norge spiller grossistkjedene Uninvest, Migrofa og Køff Engros A/S Vest en betydelig rolle.

Ut over det som allerede er nevnt har Bergensgrupperingen en viss kontroll i jern og metall. Dette gjelder Stavanger Staal (1 150) og Sandnes Aducerverk (800). Men spesielt i den ellers utenlandsk dominerte elektroniske bransjen har Bergensgrupperingen en avgjørende innflytelse. Dette kom klart fram ved dannelsen av Elektro Union (2 700). Konsernet er dannet av Nera A/S, National Industri og Ega A/S. Elektro Union har således med statsstøtte (jfr. fusjonen i tekstil) dannet det største norske elektroniske monopolet med ca. 30% av alle ansatte i denne bransjen i Norge.

Gruppen har bankforbindelse med Årdal og Sunndal Verk. Dette gir nok f.eks. renteinntekter og fete profitter i byggekontrakter, men ingen kontroll i jern og metall. Det samme gjelder kontakten med de imperialistiske monopolbedriftene. Totalt sett står derfor grupperingen svakt i denne bransjen i Norge (med unntak av elektronisk industri). Spørsmålet om ekspansjonen må derfor bli bransjer som bygg/anlegg, plastikk (Rieber), varehandel og tekstil. Også med hensyn til oljen står de svakere enn Astrupgrupperingen.

STATENS ANDEL AV DEN MONOPOLISTISKE EIENDOMMEN

Fram til midten av 60-åra angrep deler av borgerskapet statens voksende andel av produksjonen i Norge. Den mystiske parolen lød: »Nei til sniksosialisering». Karakteristisk nok er denne parolen nå bare levende i en del senile Farmandhjerner. Monopolenes organ, Norges Industri, viser i nr. 4-6-1972 sin store begeistring for henholdsvis ÅSV og Raufoss/Kongsberg som hjørnesteiner i norsk industri. Dette sammen med fusjonen mellom Raufoss og Strømmen verksted og dannelsen av oljegruppa ÅSV, Hafslund, Aker og andre viser monopolistgrupperingenes positive linje overfor statsbedriftene.

På den andre sida angriper en del SF'ere og NKP'ere DNA for ikke å nasjonalisere mer av den monopolistiske eiendommen. Dette gjelder først og

monopolkapitalen i Norge

fremst kravet om nasjonalisering av bankene. Men kravet blir også framsatt i forbindelse med treforedling og gruvedrift. En del reformister ser nasjonalisering/sosialisering som delkrav fram mot sosialismen (jfr. Kontrast 1-2-1973).

Denne diskusjonen skal ikke føres videre her. Vi skal bare vise den statlige sektorens omfang og dens betydning for monopolkapitalen.

De mest kjente direkte statseide bedriftene er ÅSV (6 109), A/S Raufoss Ammunisjonsfabrikk (2 488), A/S Kongsberg Våpenfabrikk (2 650), Horten Verft (1 662), Norsk Hydro (7 614), Jernverket (3 867), Norsk Koksverk (312), Sydvaranger Gruber (1 215). Til sammen over 30 000 arbeidsplasser. Så vidt vi vet er dette også, i all hovedsak, det staten kontrollerer av industribedrifter (N.S.B.-verksteder, bygg/anlegg unntatt).

Det første karakteristiske trekk ved statens eiendom i Norge er dens monopolistiske karakter. Kanskje med unntak av Horten Verft befinner disse bedriftene seg i en klar monopolsituasjon i Norge i dag.

Det er riktig som enkelte reformister hevder (med beklagelse) at statsandelen er liten, ca. 8% av alle ansatte i industrien. Men i denne sammenhengen må det understrekes to ting. Av statens eiendom er ca. 20 000 produktive arbeidere i jern og metall. Dette er 13–14% av alle ansatte i bransjen i Norge. Når eiendommen staten har i tillegg er utelukkende monopolistisk, betyr dette en sterk andel av den viktige jern og metallbransjen. For det andre er statens bedrifter blant de mest ekspansive og profitable monopolistene i Norge (med unntak av Jernverket).

Bak kravet om sosialisering ligger det sannsynligvis det synspunktet at staten har en linje for sin industripolitikk, at statens eiendom blir drevet som en »folkelig» monopolistgruppering. Men virkeligheten i Norge avviser et slikt synspunkt. Fakta viser: I 1971 fusjonerte Strømmen Staal med deler av Raufoss. Raufoss/Kongsberg har monopolistisk kontroll av militært sprengstoff. I styret for Raufoss/Kongsberg stiller styreformannen i Dyno. Denne bedriften har monopol på sivilt sprengstoff. Multistyreformann Merckroll er også styreformann i Andresens Bank. Gjennom fusjoner, markedsdeling, gratis know-how osv. underlegger i alle fall delvis Raufoss/Kongsberg seg Astrup-monopolistenes linjer for utviklingen av norsk industri (Kongsberg produserer elektroniske skjæremaskiner for Aker).

Hydros landsforræderi har vist seg i oljesaken. I denne saken har Hydro fungert som et redskap for imperialismens interesser i Norge. Det er interessant her å se at det er en motsetning mellom Hydro og Aker/ÅSV/Kværner osv. i spørsmålet om oljen.

At ÅSV er en del av et internasjonalt konsern er velkjent. ÅSV har som sådan vært en viktig eksponent for den imperialistiske arbeidsdelingen.

monopolkapitalen i Norge

Jernverket kommer her i noe av den samme situasjon. Over 2/3 av produksjonen fra Jernverket blir eksportert. Dette skjer samtidig med at Norge er helt avhengig av imperialismen for import av stål. Noen nasjonale hensyn blir det i alle fall ikke lagt på bruken av norske lagerressurser.

Disse eksemplene viser at statens eiendom er fullstendig underlagt og integrert i de norske monopolistgrupperingen eller imperialismens arbeidsdeling. Men videre fungerer statens monopolbedrifter som spydodd for en reaksjonær utvikling av norsk industri. Dette er utviklingen med å nedlegge ulønnsomme bransjer og samtidig gjøre landet avhengig av den imperialistiske arbeidsdelingen.

J.H.

Torstein Hjellum:

***Eksemplet Mongstad –
distriktsutbygging og
statsmonopolkapitalisme***

En av de få konkrete prosjektene i Vestlandsplanen var industrireising på Mongstad i Nord-Hordaland.

Norsk Hydro fikk tilslaget framfor Årdal og Sunndal Verk. De lovte 1500–1800 arbeidsplasser, mens ÅSV bare lovte 5–600.

Resultatet er blitt – oljeraffineri med 170 ansatte, av dem nesten ingen fra bygda, og rasering av hele Mongstadbygda.

Hvordan skjedde dette? Hvem bestemte resultatet?

Det er det denne artikkelen forteller om.

Den ble opprinnelig lagt fram som foredrag i Studenter-samfunnet i Bergen 23. mars i år. I debatten deltok bl.a. stortingsmann Ulveseth (DNA, styremedlem i Norsk Hydro, tidl. formann i Vestlandskomiteen), ordfører Grov (Lindås kommune, hvor Mongstad ligger), stortingsmann Helland (SP, tidl. ordfører i Lindås), og oppsittere fra Mongstad.

TO PARTER – TO VESENSFORSKJELLIGE PROBLEMER

Vi har to hovedparter i spørsmålet om den pågående industrireisingen på Mongstad:

Lokalsamfunnene i Nord-Hordaland og det statsmonopolkapitalistiske konsernet Norsk Hydro.

Disse to partene har hver for seg i utgangspunktet presserende problem de ønsker å løse, men problem som er av vesensforskjellig karakter.

Lokalsamfunnets problem: å sikre bosettingen

Lokalsamfunnene i Nord-Hordaland er utkant i Norge. Næringsgrunnlaget

monopolkapitalen i Norge

er tradisjonelt, jordbruk og fiske. Begge næringsgrenene har stagnert og dermed også befolkningsutviklingen i hele området ettersom det samtidig ikke har vært noen utvikling av sekundærnæringene, f.eks. småindustri. Den yngre arbeidskrafta er nødt til å søke ut av bygdene, hovedsakelig til Bergensområdet. Mulighetene for jordbrukerne og fiskerne til å utvikle en tilpasning til sine yrker og hindre nedlegging og utflytting, har i dette området som i andre utkantområder, ikke vært mulig. Selve Mongstadbygda er delvis et unntak. Der har det vært mulig å opprettholde brukene fordi en hermetikkfabrikk på stedet har gitt tilstrekkelige kontantinntekter.

Nord-Hordalands sentrale problem i 60- og 70-årene har altså vært: å sikre bosettingen og dermed bygdesamfunnet ved å skaffe nye arbeidsplasser.

Dette må ikke overdrives. Arbeidskraftsmyndighetene sier at de i høyden kan skaffe 100 mann fra området til storindustri på Mongstad. Med de dårlige utsiktene for arbeid på lang sikt, er det få som i dag våger å forlate det arbeidet de i dag har, selv om det betyr til dels lang pendling.

Hydro og de politikerne som gjerne vil ha storindustri til Mongstad, bruker tall for arbeidskraftsreserven av en helt annen størrelsesorden, tall som arbeidskontoret ikke kan gå god for. Stortingsmann Marås (DNA) fra Lindås opererte med 1200 pendlere i stortingsdebatten om Mongstad for å legitimere storindustriplanene.

Befolkningen har generelt sett hatt få illusjoner om at den monopolkapitalistiske utviklingen med sentralisering og nye markedsdannelser kan løse deres problem. I Lindås kommune stemte f.eks. 75 prosent Nei til norsk medlemskap i EEC.

Norsk Hydros problemer – litt historie

Norsk Hydros problemer er av en helt annen art. Litt historie er nødvendig for å få det rette perspektivet. Hydro ble etablert i 1905 på grunnlag av fransk imperialistisk kapital. I Norge hadde man patent på lysbuetmetoden for framstilling av salpeter og dessuten energikilden, vannkraft. På samme måte som på Mongstad ble naturressursene kjøpt til spottpris: Rjukanfossen ble kjøpt for 8000 kroner, kvadratmeterprisen på utmarka på Mongstad var 1 krone.

I sin egen skrevne historie forteller Norsk Hydro om sitt storsinn overfor oppsitterne på Rjukan. Gullik Rue som hadde tjent 4600 kroner for å selge fallrettighet og gård, kom etter noen år til Hydro og ba om økonomisk hjelp. Han fikk innvilget en årlig permisjon på kr. 1000 til han døde i 1922. Da solgt Hydro salpeter for mye over 100 mill. kr. årlig. To advokater fikk som oppgave å sikre seg 151 bruksnummer på Tinn. For å hindre oppjobbing av

prisene gikk selskapet drastisk til verks: Sitat fra Hydros egen historie: »Derfor gjaldt det å handle raskt og etter en velgjennomtenkt plan. I løpet av en enkel natt ble det tatt ut håndgivelser på en hel grend uten at eierne fikk rede på hva som egentlig gikk for seg».

Økonomisk landssvik

Hydro var helt fra starten av basert på og avhengig av utenlandsk, imperialistisk kapital. Bedre ble det ikke da Sam Eydes lysbuet metode fra midten av 20-åra ble utkonkurrert av en metode utviklet av det tyske I.G. Farben, verdens største monopolselskap med nærmere 150 000 ansatte. Denne teknologiske nyvinningen førte til at Hydro ble tvunget til en avtale med I.G. Farben. Avtalen ga tyskerne 25 prosent av aksjene i Hydro. Fra nå av kommer det også en tysker inn i ledelsen i Hydro ved siden av franske, svenske og norske finansfolk. Som de fleste sikkert vet spilte I.G. Farben en avgjørende rolle for oppbyggingen av den nazistiske krigsstaten og drev stortilt produksjon i konsentrasjonsleirene med mennesker som råstoff. Helt fra 1928 satt Hydros norske generaldirektør, i I.G. Farbens »Aufsichtrat».

Da krigen kom hadde nazistene allerede laget omfattende planer for hvordan Hydro skulle inngå i den tyske krigsproduksjon. De norske aksjonærene og storborgerne som satt i Hydros ledelse godtok dette straks og begrunnelsen var den snevre kapitalistiske: Det ville sikre konsernets vekst og utvikling, styrke dets lønnsomhet. Monopolkapitalen er uten fedreland.

For tyskerne gjaldt det å sikre fullstendig aksjekontroll, og ved å la en gruppe av norske monopolkapitalister komme med som større aksjonærer, kunne de franske eierne skyves til side. Som et ledd i tyskernes krigsplaner kom på denne måten kjente norske kapitalistfamilier inn som aksjonærer i Hydro: Det var familien Astrup, Andresen (Tiedemans Tobakfabrik og Andresens Bank), Fred Olsen, familien Klaveness og andre. Og de fikk beholde sine aksjeposter etter krigens slutt og sitter i dag i topledelsen i Norsk Hydro.

I Nordisk Lettmetall som skulle realisere nazistenes videre krigsplaner deltok Hydro sammen med den tyske staten og I.G. Farben. Anlegget ble bombet av de allierte i 1944.

Dette er en historie om økonomisk landssvik. Når vi i tillegg vet at Hydro v/ generaldirektøren bevilget 25 000 kroner til Nasjonal Samling noen måneder etter okkupasjonen, skulle bildet være utvetydig. Men nei. Landssvikoppgjøret endte med at saken mot Hydro ble henlagt etter 7 års trenering. En næringslivsadvokat fikk i oppdrag å utrede saken, og mot daværende politiinspektør Lars L'Abbe Lunds kraftige protester ble advokatens konklusjon.

sjon tatt til følge.

Hva lærer historien?

Hva har så dette med Mongstadutbyggingen å gjøre?

For det første. Dette korte historiske overblikket viser at et selskap som Hydro i tråd med kapitalistisk fornuft, alltid vil legge avgjørende vekt på de forhold som kan fremme selskapets lønnsomhet og utvikling. Hydro hadde såkalte strukturproblemer i mellomkrigstiden og selskapets ledelse kapitulerte umiddelbart for de løfterike fortjenestemulighetene et samarbeid med nazistene innebar.

Hydros senere historie bekrefter at selskapets profittinteresser går foran alle andre hensyn: Rjukan ble nedlagt i slutten av 1960-årene, produksjonen der var ikke lønnsom og da fikk Rjukanarbeiderne klare seg som best de kunne på egen hånd. I dag er Hydro fremdeles inne i en strukturkrise.

For Hydro er Mongstad en del av en kamp på liv og død for å overleve. Dynamikken i den kapitalistiske økonomien driver selskapet fra strukturkrise til strukturkrise. Det gjelder nå å tilpasse seg en fremtidig situasjon der vannkraft ikke lenger er alfa og omega.

Selskapet har kastet seg inn i kampen om oljen og som et ledd i dette bygges det nå et oljeraffineri på Mongstad i samarbeid med en av Europas største monopolbedrifter, British Petroleum. Mongstad er en av Hydros historisk sett mange strukturuomlegginger som alle har som hovedmål å sikre kapitalistisk profitt.

For det andre. Dette korte historiske overblikket viser at Hydro er i pakt med sine historiske tradisjoner når selskapet – som vi skal se senere – ved sluttakt tunker til seg innmarksområdet på Mongstad, den dyrka marka i tillegg til utmarka.

Hydro som »statsselskap»

For det tredje. Historien om Norsk Hydro er en historie om statsmonopolkapitalismens utvikling i Norge. Gjennom sine intime forbindelser til regjeringen kunne Sam. Eyde i 1905 sikre seg de nødvendige konsesjoner til reisingen av Hydro. Etter krigen kunne selskapet med statens velsignelse slippe unna rettslig forfølgning pga. landssvik og fortsette driften med de samme eierne og deres lojale ledelse. Krigen førte dessuten til at båndene til staten ble ytterligere styrket. Staten overtok de tyske aksjene.

I 1971 sikret staten seg aksjemajoriteten i Hydro. De reelle motivene for dette kjøpet er det vanskelig å finne klart uttrykt. I Stortingsproposisjonen om kjøpet heter det:

monopolkapitalen i Norge

»Norsk Hydro har i dag en meget fri stilling i forhold til staten som aksjonær. Staten har fulgt den samme linje i forhold til andre selskaper med betydelige statlige aksjeinteresser. Den foreslåtte ervervelse av aksjemajoriteten i Norsk Hydro tar ikke sikte på å endre den linje som staten hittil har lagt til grunn på dette område.»

Ingenting tyder på at denne linjen ikke blir fulgt i praksis. Staten har ikke brukt sine aksjer til å skifte ut monopolborgere i Hydros ledelse med f.eks. stortingsmenn eller statsbyråkrater. Blant styrets 7 medlemmer finner vi bare en man som ikke sitter der i kraft av personlige eierinteresser, stortingsmann Ingvald Ulveseth (DNA). I representantskapet sitter styreformannen i Landbrukets Sentralforbund, Hans Borgen.

Aksjemajoriteten betyr tilsynelatende lite. Men, i realiteten vil jeg hevde at det at Hydro er blitt et »statsselskap», vil kunne legitimere en rekke av de politisk diskutabile beslutninger som selskapet i tiden som kommer vil måtte foreta for å sikre sine lønnsomhetsinteresser. Som vi skal se, har vi nettopp i Mongstad-saken et eksempel på at staten ikke minst gjennom ledelsen i Det Norske Arbeiderparti, politisk har legitimert og dermed muliggjort Hydros planer på Mongstad.

Allerede i stortingsdebatten om Mongstad i juni 1971 ser vi at statens aksjeovertakelse fungerer ideologisk. Toralf Westermoen, KrF, sa følgende i debatten:

Når Norsk Hydro i dag etter innkjøpet av de franske aksjene er fullt og helt styrt av den norske stat, er intet mer naturlig enn at nettopp denne bedriften skal få lov å starte opp med det første norskeide oljeraffineri og petrokjemisk industri med norsk olje (st.tid. 3256).

To problemer – uforenlige interesser

Altså: I utgangspunktet har vi å gjøre med to hovedinteresser i Mongstad-utbyggingen: Befolkningen i Nord-Hordaland som ønsker å bevare bygdesamfunnene og sysselsettingen og Norsk Hydro som hadde et presserende behov for strukturomlegging. Spørsmålet blir så: Kunne disse vidt forskjellige interessene forenes til alles felles beste? Det viste seg at det oppsto grunnleggende motsetninger mellom lokalbefolkning og Hydros planer. Resultatet er blitt, som vi skal dokumentere, at Hydro har klart å presse gjennom sin vilje. Foreløpig er resultatet blitt at et av de mest livskraftige bygdesamfunnene i Lindås, nemlig Mongstad, er blitt jevnet med jorda. Her er historien.

HISTORIEN OM MONGSTAD

I 1969 framla Vestlandskomiteen med Ingvald Ulveseth som formann, sin plan for næringsutviklingen på Vestlandet. En av de få konkrete konklusjonene var storindustri på Mongstad. Tanken var aluminiumsproduksjon. Like etter får Lindås kommune håndgitt Mongstadbygdas kjempesvære utmark som var aktuelt for denne storindustrien. *Det var uttrykkelig presisert at det bare var utmarke som Hydro og Årdal og Sunndal Verk meldte seg som interessenter til, som var aktuell for utbygging.* De la fram sine planer i forhandlinger med fylke og stat. ÅSV planla aluminiumsproduksjon, Hydro aluminiumsproduksjon og oljeindustri. Disse planene ble lagt fram overfor staten i mars 1970. *En tegning over Hydros planer, datert 22.12.1969 viser at Hydro har prosjektert oljeraffineri på innmarksområdet på Mongstad.*

Det var forholdsvis nylig blitt aktuelt å legge oljeraffineriet til Mongstad. Hydro hadde opprinnelig tenkt å plassere det ved Brunlanes i Vestfold. Men dette ble forpurret av en massiv motstand fra lokalbefolkningen der.

Det følger nå en rekke forhandlingsmøter. På det møte 22. mars møter Hydro Industridepartementet, representanter for Hordaland fylke og ordførerne i Lindås og Austrheim. Grov var altså på det møtet. 16. juni 1970 tar fylkesutvalget i Hordaland stilling til ÅSV og Hydros planer. Hydro blir valgt. I saksdokumentene til dette møtet er det ikke nevnt med et ord at innmarka på Mongstad inngår i Hydros planer.

Mongstad – før distriktsutbyggingen.

monopolkapitalen i Norge

Fylkesordfører var Sam Lervåg i Austrheim kommune, som ligger kloss opptil Mongstadutmarka. Lokalbefolkningen på Mongstad lever fremdeles i den trygge forvisning at det bare er utmarka de må avstå. Så sent som i slutten av juni, etter at alle beslutninger om utbygging, innmarken innbefattet, er tatt har kommunalpolitikere befarings på Mongstad. Lokalbefolkningen får nye forsikringer om at innmarka skal holdes utenfor. En av innvånerne spurte stortingsmann Helland fra Senterpartiet, tidl. ordf. i Lindås, som var med på befaringsen, og fikk det samme svaret.

Innmarka skal tas!

20. juli er alt klart fra Hydros og myndighetenes side og lokalbefolkningen innkalles til informasjonsmøte hvor Hydro, fylket og ordfører informerer lokalbefolkningen om at innmarka også skal tas.

Og på toppen av det hele: Mongstadfolket ble fortalt at møtet var internt og ble bedt om ikke å rope noe fra møtet.

Reaksjonen hos grunneierne på at innmarka skulle tas og hjemmene deres tilintetgjøres, er entydige på ett punkt. De hadde alle følt seg sikre på at dette ikke kunne skje. De hadde stolt på politikere og deres muntlige forsikringer.

Meningene var mer delte på spørsmålet om hva som nå skulle gjøres. Noen resignerte straks, andre håpet på at Hydro kunne snakkes til fornuft og finne andre utbyggingsmåter, mens andre igjen satset på å vinne de kommende ekspropriasjonssakene.

Hvem førte Mongstad-folket bak lyset?

Folket på Mongstad var altså ført bak lyset. Spørsmålet blir: Av hvem?

Vi har alt nevnt at Hydros plantegning fra desember 1969 viser at oljeraffineriet er tegnet inn på Mongstads innmark.

Ingvald Ulveseth var medlem av styret i Norsk Hydro. Han må ha kjent til planene.

Industriministeren Sverre Walter Rostoft fikk seg forelagt planene. Han visste altså om at innmarka skulle tas.

Fylkesingeniøren i Hordaland la fram planene for fylkesutvalget. Han må ha kjent sakens dokumenter. Det samme gjelder fylkesmannen.

Fylkesformannen Lervåg og ordføreren på Askøy har bekreftet at spørsmålet om innmarka ble behandlet på møtet i fylkesutvalget (bekreftelse via telefon til Reidar Solheim).

Ordfører Grov var på møtet 22. mai med Hydro, og han må også ha kjent planene.

(På møtet i Studentersamfunnet sa Grov at han ikke visste noe om

innmarksspørsmålet før etter behandlingen i Fylkesutvalget. Først 7. juli ble han informert om dette på et møte hos Hydro. Ingen av stortingsmennene Ulveseth (DNA) og Helland (Sp, tidl. ordfører Lindås) benektet at de hadde kjent til planene Hydro hadde om oljeraffineri på innmarka. Dette tyder altså på at også kommunepolitikerne regelrett er ført bak lyset av Hydro og de sentrale myndighetene.)

Etter at saken er kjent skriver Mongstadutvalget til Hydro og viser til protestene mot at innmarka skal tas.

Mongstadutvalget er et samarbeidsorgan mellom Hydro, fylket og lokale myndigheter. Det ble opprettet sommeren 1970 og har som oppgave å koordinere arbeidet med oppbyggingen av storindustriamfunnet på Mongstad. Ordføreren i Lindås er ansatt på full dag med bl.a. arbeidet i dette utvalget.

Hydro skriver tilbake til Mongstadutvalget og bekrefter at planene fra første stund må ha vært kjent. Sitat fra brevet som er gjengitt i Kongelig resolusjon 1972:

»Da vi anmeldte vår interesse for industriområdet på Mongstad, var forutsetningen blant annet at kaier for store skip og at fjell-lager for råolje skulle legges på Mongstadneset kfr. vår tidligere oversendte tegning 1F.55557 A, dat. 22.12.1969.»

Etter dette redegjør Mongstadutvalget for situasjonen i Bergens Tidende:

En finner det her rett å presisere at de som i 1969 forhandlet med grunneierne om industriarealene ved Mongstad på det tidspunkt ikke ante noe om det omfang industriplanene nå har fått. De var først etter nevnte møte mellom fylket og Norsk Hydro den 7. juli d.å. at kommunens representanter hadde anledning til å gi grunneierne orientering om den plan som nå foreligger.»

Det viktigste er her at det ikke benektes at kommunens representanter var informert om Hydros planer før den 7. juli, men at de ikke »hadde anledning til å gi grunneierne orientering» før etter denne datoen.

Hvem ga ordre om taushetsplikt? Hvorfor godtok de kommunale representantene disse ordrene?

Det som står klart er at Hydro, stat og fylke bevisst førte Mongstad-befolkningen bak lyset.

Stortingsbehandlingen

I et samfunn som Norge er det, som vi alle er blitt fortalt, Stortinget og de folkevalgte som bestemmer.

Stortinget bestemte om utbygging på Mongstad 15. juli 1971. Det var bra

monopolkapitalen i Norge

for folk i Nord-Hordaland med storindustri på Mongstad mente Stortinget.

Noen få kritiske røster blandet seg i den ensidige lovprisingen av Mongstadutbyggingen. Gunnar Garbo var sterkt kritisk til saksbehandlingen. Om denne sa han bl.a.:

»For Stortingets vedkommende er tilfellet uten tvil det at vi har hatt meget liten mulighet til å foreta denne gransking. (av saksforholdene) De få dagene vi har hatt til rådighet, har vært midt i den travleste tid vi har hatt i denne sesjonen . . . Den melding vi har fått i dag (st.meld. om Mongstadutbyggingen) er ikke bare kommet sent til Stortinget — den er ennå ikke trykt. Den foreligger ennå ikke alminnelig tilgjengelig, og vi som er så opptatt av offentlighet i forvaltningen, av nærdemokrati og av alminnelig engasjement i styre og stell, skulle stille oss slik at saker av slike dimensjoner kunne ligge ute så det var mulig å få i gang en alminnelig offentlig debatt før Stortinget tok den endelige avgjørelse.»

Han etterlyste Stortingets mulighet til å få alternativ utredning, men stortingsmennene flest var hovedsakelig opptatt av å markere sin distriktvennlighet med store flotte og tomme ord. La oss sitere sosialdemokratens Arne Kiellands konklusjon i debatten som uttrykk for stemningen:

Jeg synes som konklusjon at Mongstad-planene er en milepæl i norsk industripolitikk. Det er fordi planene er utvikla i harmoni med lokale og folkevalgte kretser på et tidlig tidspunkt, og fordi de blir et ledd i et forsøk på å bygge ut våre olje- og lettmetallinteresser og frigjøre dem en smule mer fra de internasjonale gigantene.

Eller: Lenge leve *den norske* monopolkapitalen.

»Hadde vi bare visst . . .»

Mongstadbefolkningen måtte altså aleine ta kampen opp hvis utbygging av raffineriet skulle kunne forhindres. Og de måtte ta kampen opp etter at alle formelle vedtak i alle besluttende myndigheter var fattet. De forsøkte å legge fram sine saker overfor pressen og i kommunestyret. Men de var for få og for uforberedt til å kunne nå fram.

De engasjerte eksperter — bl.a. fra Universitetet i Bergen — som la fram undersøkelser av strandforhold, grunnforhold osv. undersøkelser som ble stilt opp mot Hydros egne eksperter og disses konklusjoner. Folkets egne eksperter kom med uttalelser som stod i motstrid til Hydro-ekspertisen. Det var ikke nødvendig med innmarka for å bygge oljeraffineri på Mongstad. Industridepartementet måtte på grunnlag av disse undersøkelsene medgi at Norsk Hydros argumenter for å få innmarka, *ikke* holdt, og departementet la derfor avgjørende vekt på *de økonomiske argumenter* Hydro framla for å få

nettopp innmarka. De kunne spare noen millioner på å legge kaiene og tankene på Mongstadgårder.

Gjennom sin advokat ba grunneierene Hydro om å få utlevert det undersøkelsesmaterialet som lå til grunn. Etter flere purringer kom svar fra Mongstadutvalget hvor utvalget meddeler at det ikke kan kreve at Norsk Hydro skal legge fram for private grunneiere de detaljerte undersøkelsene. Grunneierne fikk altså ikke engang se de dokumentene som angivelig var avgjørende for hele deres framtid.

Det siste forsøket fra oppsitterne på å stoppe utbyggingen fant sted i forbindelse med ekspropriasjonen av eiendommene. 26 grunneiere protesterte til Industridepartementet mot ekspropriasjonen. De mente det ikke var saklig grunn for at anleggene måtte legges på innmarks-området. Protesten ble avvist. Det ble til overmål bestemt at Hydro kunne få begynne anleggsarbeidet før ekspropriasjonssakene var ferdig for 9 av eiendommene. Ellers ville Hydro tape penger. Takseringen av eiendommene i siste instans, skulle således foretas etter at Hydros anleggsmaskiner hadde jevnet dem med jorden.

8 grunneiere anket til sivilombudsmannen, der de meget saklig og godt dokumentert la fram sitt syn. Dette var så sent som i mai 1972. Anken ble avvist av formelle grunner. — Saker som har vært til behandling i organ som står over forvaltningen, kan ikke sivilombudsmannen ta opp.

Når det gjelder saksbehandlingen er det viktig til slutt å slå fast at *kommunestyret* i Lindås åpenbart har vært holdt utenfor de reelle beslutningene. Når saksbehandlingen var ferdig alle andre steder, fikk kommunestyret anledning til å uttale seg. En representant sa det slik i et intervju at han og resten av medlemmene følte det slik at sakene i virkeligheten var avgjort før de kom til kommunestyret. »Ordføreren var informert, men lite visste vi om hva han drev med.» Kommunestyret var ikke kjent med at innmarka skulle tas før informasjonsmøtet med oppsitterne. Saken var da bestemt. Lokalbefolkningens oppgave var å møte opp og la seg informere. Den nevnte kommunestyreprerentanten sa at hvis han den gang visste hva han i dag vet, ville han og sannsynligvis et flertall i kommunestyret gått mot Hydro sine planer.

DISTRIKTSUTBYGGING?

Vi har til nå hovedsakelig oppholdt oss ved overgrepene på lokalbefolkningen. La oss se litt nærmere på det som skulle være hovedsaken med Mongstad: distriktsutbygging.

Målsettingen var arbeidsplasser til et avfolkningsområde. Utbyggingen på Mongstad var en av de få konkretiserte konklusjonene i Vestlandsplanen.

»1500 arbeidsplasser» blir 170 . . .

Da Hydro ble valgt framfor ÅSV, var det fordi Hydro hadde en mer variert plan som omfattet oljeindustri foruten aluminium. ÅSV hadde bare aluminiumsplaner. Mens ÅSV regnet med 5–600 mann i første byggetrinn, opererte Hydros planer med 15–1800 arbeidsplasser med muligheter for betydelig utvidelse. Dette var avgjørende for at valget falt på Hydro.

Hva blir så realitetene?

I første omgang er det bare planer for oljeraffineri. Fast arbeidsstyrke på dette blir ca. 170 mann. Av disse må en stor del rekrutteres utenfra lokalsamfunnet, bare i liten grad blir det snakk om ukvalifisert arbeid.

Av de mer luftige planene er utbygging av petrokjemisk industri. Disse er ikke konkretisert i dag. Tvert imot er situasjonen meget flytende. Hydro samarbeider med bl.a. Phillipsgruppen når det gjelder oljeutvinningen i Nordsjøen. Det er klart at ilandføringen ikke kommer til å skje til Norge. Oljen skal til England. I TV-programmet i går kveld kom det fram at i alle fall deler av videreføringen kommer til å skje der. Phillips er større og sterkere enn Hydro, og konsernet vil uten tvil la lønnsomhetsbetraktninger gå foran nasjonale norske hensyn. Så snart oljen er oppe av sjøen er den Phillips' eiendom. Den norske staten er da helt ute av bildet. Ifølge uttalelser fra generaldirektør Holthe baserer heller ikke oljeraffineriet på Mongstad seg på Nordsjøolje, men import av råolje fra Midt-Østen. Det blir visst billigere.

Hydros »planer» om aluminiumsverk

De opprinnelige industriplanene på Mongstad omfattet smelteverk for aluminium. I dag er dette ikke aktuell politikk ettersom det er overproduksjon på verdensmarkedet.

Aluminiumsplanene er kopt ned til produksjon av et av råstoffene i aluminiumsproduksjonen, *aluminiumoksyd*. Disse planene bygger på to forutsetninger som Hydro sikkert vet ikke er til stede.

For det første skal fabrikkene basere seg på leveranser av denne råvaren til de norske selskapene som produserer aluminium, og for det andre må produksjonen baseres på bauxitt. Nå er situasjonen den at det er et par monopoler i verden som kontrollerer bauxittgruvene, og ingen av disse har Hydro noe spesielt forhold til fra før. Dessuten har nettopp disse monopolene kontrollen med aluminiumsproduksjonen i Norge og leverer selv aluminiumoksyden. Det er ingen grunn til å tro at de amerikanske aluminiumsmonopolene vil gå fra sin tidligere politikk overfor Norge. Denne har resultert i at oksydfabrikken i Høyanger ble nedlagt etter at de selv hadde tvunget den norske staten til å overlate til seg halvparten av aksjene i Årdal og Sunndal Verk.

Disse forholdene regner Hydro sannsynligvis aldri vil komme opp fordi selskapet med god grunn regner med at hele prosjektet vil bli stoppet på spørsmålet om forurensningene det vil medføre. Planene er å føre avfallsproduktet, rødslammet, ut i Fensfjorden, 400 000 tonn årlig. I BT i dag kunne vi lese at Vestlandske Naturvernforening i krasse ordelag har gått mot prosjektet. Min forståelse av Hydros politikk i denne saken er at de bevisst spiller på at planene vil bli stoppet av politiske grunner. Dermed kan de toe sine hender når de senere blir stilt til ansvar for de løftene om arbeidsplasser de opprinnelig har lovet. Altså: etter min oppfatning en ny politisk manipulasjon.

Hermetikkfabrikken – ingen framtid?

Vi står igjen med 170 arbeidsplasser hvorav de fleste skal besettes med høyt kvalifisert arbeidskraft. Nettoen for lokalbefolkningen blir enda mindre når vi trekker ifra de 45 som arbeidet på hermetikkfabrikken og de 4 som arbeidet på det mekaniske verkstedet på Mongstad.

I argumentasjonen mot lokalbefolkningen ble det stadig argumentert med at hermetikkfabrikken ikke hadde noen framtid. Det var et gangbart argument helt til disponenten i fabrikken lot seg intervju i Dagbladet i august 1972:

»Etter at det firma som jeg representerer – Neptun Canning Co. A/S, Stavanger i 45 år har drevet en hermetikkfabrikk, basert på sesongdrift, på Mongstad, ville det i fremtida vært mulig å drive på helårsbasis og med betydelig økning av antall arbeidsplasser, hvis planen om stor-industri ikke ble realisert. Vi er nemlig i dag medeier i to av de mest moderne og største frysebåter i landet.»

Ringvirkninger

Nærmere to tusen anleggsarbeidere vil det bli på det meste når olje-raffineriet skal bygges. En god del av disse vil være folk fra Nord-Hordaland. Men langt fra alle. Til nå er det flere fra distriktet som har søkt arbeid og blitt avvist. Entreprenørfirmaene argumenterer med at de ikke har tid til å lære opp folk på anleggsmaskinene, og arbeidet foregår i stor grad med avanserte anleggsmaskiner.

Men hva med alle anleggsarbeiderne når anleggsperioden er slutt? Den daglige driften av raffineriet krever som vi har sett få folk. Alternativet blir sannsynligvis flytting til et annet anleggsområde eller til Stor-Bergen, et mønster som er velkjent fra andre anlegg. For småbrukerne og fiskerne i

Nord-Hordaland og Ytre Sogn blir anleggsarbeidet på Mongstad sannsynligvis første mellomstasjon til fullstendig proletarisering i storbyene.

I dag er det omlag 1200 pendlere i Nord-Hordaland (iflg. Olav Marås, stortingsmann, DNA). Vil pendlingen forsvinne med Mongstadutbyggingen? For det første er det i overskuelig framtid ikke plass til alle pendlerne i fast arbeid på Mongstad. For det andre forutsetter man at også de fast ansatte skal pendle. Olav Marås (fra Lindås) sa i stortingsdebatten at målsettingen er å bygge ut kommunikasjonene så godt at arbeidskraften kan rekrutteres fra fastboende i en omkrets fra Mongstad på nærmere 5 mil. Altså fortsatt pendling.

Hensikten med Mongstad er også å skape ringvirkninger for hele regionen. Lokale småbedrifter har muligens fått noen kontrakter. Men det er et faktum at de *store* leveransene og oppdragene er gått til større Bergensfirmaer og utenlandske selskaper.

En ringvirkning er belastningen på de kommunale finansene i Lindås. Kommunen har brukt sin lånekvote i den statlige Kommunalbanken til å kjøpe tomtene på Mongstad. Dette er ren kreditt for Hydro hvis forpliktelse er å betale renter og avdrag. Kommunen har også måttet forplikte seg til å bygge ut et større vannverk. Hydros innsats begrenser seg til å betale leie for det de kommer til å forbruke. Av staten har Hydro videre blitt fritatt for investeringsavgift, kr. 85 mill. Dette er subsidiering finansiert av landets skattebetalere. Hva kunne 85 mill kr. ellers vært brukt til for å styrke næringslivet i Nord-Hordaland?

Hydro har stilt som forutsetning for utbygging at kommunikasjon til Mongstad fra Bergen utbedres. Dette har alt betydd og kommer til å bety en god del bevilgninger over statens og muligens også fylkets veibudsjett. Selvsagt vil dette få ringvirkninger for distriktene i Norge. De kommer til å få mindre av kaka.

Ja til arbeidsplasser — Nei til Norsk Hydro

Som konklusjon vil jeg si: Den formen for distriktspolitikk som vi her har sett må nødvendigvis ligge langt fra de ønskene befolkningen i distriktene er tjent med og ønsker. Det er ikke distriktspolitikk på bygdefolkets forutsetninger, men statlig støttepolitikk til monopolkapitalen på dennes egne premisser. Det kaller marxister statsmonopolkapitalisme.

I 1970 diskuterte Ulveseth og jeg distriktspolitikk her i Studentersamfunnet med utgangspunkt i Vestlandskomiteens innstilling. Jeg gikk sterkt mot storindustriplanene nettopp fordi det bare ville løse kapitalismens og ikke folkets problemer. I dag kan vi vurdere resultater, og dessverre er jeg nødt til å konkludere med at det var jeg som hadde rett i 1970.

monopolkapitalen i Norge

Det er *fortsatt* all grunn for utkantkommunene i Nord-Hordaland og Ytre Sogn å arbeide for å bevare bosettingen og bygdesamfunnene under paroler som Ja til arbeidsplasser, Nei til pendling. I tillegg kan og må de nå tilføye: Nei til Norsk Hydro.

Norsk imperialisme – to eksempler

A/S SIGMALM – ET EKSEMPEL PÅ SAMMENHENGEN MELLOM NORSK SKIPSFART OG IMPERIALISMEN

Våren 1962 tok skipsreder Berge Sigval Bergesen initiativ til stiftelse av A/S Sigmalm. I aksjeinnbydelsen het det bl.a.:

»Selskapet skal overta 1/3 av en fraktkontrakt for skipning av i alt 12 millioner tons jernmalm over en periode av ca. 10 år fra Lourenco Marques til Japan med påbegynnelse 2. halvår 1964

Anglo American Corporation of South Africa Ltd. er gjennom et datterselskap selger av malmen, mens Yawata Iron & Steel Co. og Fuji Iron & Steel Co., Japan er kjøpere.»

Det er ikke noe spesielt med denne fraktkontrakten. Når den er valgt som eksempel, er det rett og slett fordi aksjeinnbydelsen oppgir mer enn vanlig om bakgrunnen for skipningene. Derved får vi en tråd som vi skal nøste litt i.

La oss først se litt nærmere på hvem selgeren av jernmalmen er:

Anglo American Corporation of South Africa Ltd. kontrolleres av sør-afrikaneren *Harry Oppenheimer*. Han sitter på toppen av et gigantisk finansimperium, der *Anglo American* er den ene hjørnesteinen, og diamantmonopolet *De Beers* er den andre. Han har full kontroll med all diamant-handel i verden (også Sovjets diamanteksport omsettes gjennom hans diamantsyndikat). Han kontrollerer verdens største gullproduserende gruppe, han har meget betydelige interesser i verdens kopper-produksjon, pluss en rekke andre interesser i en hel del afrikanske stater, Europa og USA.¹

Oppenheimer har en lang og temmelig tvilsom meritt-liste. La oss i forbifarten bare nevne et par punkter: I 1968 besluttet han å bruke 10 millioner pund til å bygge tre våpenfabrikker, slik at Sør-Afrika kunne bli selvforsynt med det.²

Han har store diamantinteresser i Angola, og da oppstanden begynte der omkring 1960, innvilget Oppenheimer store kreditter til den portugisiske stat – som støtte til bekjempelse av frigjøringsbevegelsen.³

Oppnheimer har spilt en sentral rolle i Sør-Afrikas forsøk på å få økonomisk innflytelse og kontroll med de unge afrikanske land. Sigmalmkontrakten henger sammen med slike koloniseringsframstøt fra Oppenheimer-imperiets side. Oppenheimers prosjekt er følgende: I Swaziland kontrollerer han sammen med britiske interesser rike jernmalmsforekomster. Denne malmen fraktes med jernbane til Lourenco Marques, en viktig havneby i Mocambique (Portugisisk Øst-Afrika). Der lastes malmen ombord i Sigmals båter, som frakter den til Japan.

La oss gå prosjektet nærmere inn på livet. Swaziland, som malmen kommer fra, er sterkt integrert i Sør-Afrikas økonomi. Sør-afrikanerne, først og fremst Oppenheimer, dominerer fullstendig landets rike mineralressurser. Landets befolkning får bare delvis lov til å dyrke sin egen jord. For å betale skattene og forsørge sine familier er 40% av den mannlige befolkning til enhver tid hjemmefra for å tjene penger, først og fremst i Sør-Afrika. Lønnsnivået er slik at folk befinner seg på eller under sultegrensen.⁴

Hvilken glede får folket av Oppenheimer-selskapets meget profitable malmutvinning? Overhodet ingen. For sin konsesjon betaler selskapet en årlig leie på 200 engelske pund, pluss 2 1/2% av verdien av malmproduksjonen i skatt. Det siste antas å bety ca. 99 000 engelske pund pr. år. Disse helt ubetydelige beløpene tilfaller Swazilands overklasse, som til gjengjeld sørger for at befolkningen ikke lager problemer. Noen mener å finne ett positivt moment: Prosjektet har nødvendiggjort bygging av en jernbane fra Ngwenya i Swaziland til Lourenco Marques i Mocambique.⁵ Realiteten er imidlertid at jernbanelinjen ikke er lokalisert for å utvikle befolkningens eget næringsliv. Derimot vil den åpne mulighet for ytterligere utplyndring av landets ressurser, primært kull.⁶

Som en ledende sør-afrikansk industrikonsulent sa: »Om 50 år vil Swaziland stå der med et stort hull i bakken og en dårlig beliggende jernbane.»⁷

Men den elendighet som er knyttet til Sigmalm-prosjektet, er ikke slutt med dette. Prosjektet er ikke bare knyttet til tyveriet av swaziernes jernmalmressurser. Det er også knyttet til opprettholdelsen av portugisernes koloniherrdømme i Mocambique. Det er portugiserne som har gitt adgang til å bygge jernbanen til Lourenco Marques, og en kontinuerlig og sikker drift av jernbanen og havnen avhenger av at portugiserne klarer å holde ro og orden.

Portugisernes grusomme koloniherrdømme i Mocambique er vel kjent. La oss bare minne om et par punkter: I 1971 forlot katolske misjonærer Mocambique, fordi de ikke lenger orket å la seg bruke i koloniseringen. De var vitne til hensynsløs brutalitet fra de portugisiske herskeres side, med massakre av sivilbefolkningen og ødeleggelse av hele landsbyer.⁸ Frigjøringsbevegelsen

 monopolkapitalen i Norge

FRELIMO har frigjort store deler av det nordlige Mocambique, i kamp mot portugisere utstyrt med NATO-våpen, og faktisk også mot sør-afrikanske tropper som skal beskytte de store sør-afrikanske interessene i landet.⁹ Det skal godt gjøres å levere noe forsvar for den virksomhet de portugisiske herskere driver i Mocambique for å opprettholde portugisiske og diverse internasjonale finansinteressers utplyndring av folket. Det sier nok så mye at selv Kirkenes Verdensråd har besluttet å gi pengestøtte til FRELIMO.¹⁰

Vi har nå langt på vei nøstet opp *ett* eksempel på hvilke interesser en norsk reder gjør sin skjebne avhengig av når han inngår en fraktkontrakt.

Eksemplet er ikke på noen måte enestående. Vi kunne like gjerne ha tatt for oss *A/S Bulkhandlings* kontrakt om frakt av kopperkonsentrat fra Indonesia til Japan og Vest-Tyskland.¹¹ I 1965 ble det gjennomført et militært kupp i Indonesia. I den forbindelse ble ca. en million fattige bønder og landarbeidere massakrert fordi de ble beskyldt for å være medlemmer av kommunistpartiet (PKI). Dermed hadde man oppnådd tilstrekkelig »politisk stabilitet» til at utenlandske investorer uforstyrret kunne utnytte Indonesias naturrikdommer og billige arbeidskraft.¹²

Et av de første resultater av denne nye tingenes orden var at det amerikanske konsern *Freeport Minerals Co.* fikk konsesjon på det gigantiske malmfjellet Ertsberg på Vest-Irian. Det dreier seg om ett av verdens rikeste kopperfelter med gull og sølv som biprodukter. Fjellet skal regelrett høvles ned som en ost, og enorme verdier blir fratatt det indonesiske folket. Frakten besørges av den norske redergruppe *A/S Bulkhandling*, som kontrolleres av rederiene *L. Gill-Johannessen & Co.*, *Torvald Klaveness*, *P. Meyer* og *Hjalmar Røed & Co.* Også andre norske rederier seiler for *A/S Bulkhandling*, f.eks. *Helmer Staubo & Co.*

Da skipsreder Knut H. Staubo ble konfrontert med dette, skyndte han seg å forsikre at hans rederi ikke hadde noen kontroll med hvordan *A/S Bulkhandling* benyttet hans skip. Vi kan godt forstå at han føler trang til å dekke seg bak dette.

Den amerikanske regjering har vært så elskverdig å garantere *Freeport Minerals* mot politisk risiko i forbindelse med prosjektet.¹³ Dermed skulle også de norske redere kunne være forvisset om at USA vil vite å beskytte deres prosjekt mot eventuelle forsøk fra det indonesiske folk på selv å skaffe seg råderett over sine verdier.

Vi kunne gjerne ta for oss flere eksempler, f.eks. hvordan rederiet *Einar Rasmussen* og andre rederier har knyttet beskjeftigelsen av en rekke skip til Alcan-konsernets utnyttelse av forskjellige u-lands bauxitt-forekomster. Eller hvordan den norske tankflåtenes skjebne er uløselig knyttet sammen med den

monopolkapitalen i Norge

virksomhet de store internasjonale oljeselskaper driver.¹⁴

Kort sagt: De norske reders virksomhet er nært knyttet til imperialistisk utbytting og det handelsmønster som denne utbyttingen etablerer. Det forteller oss litt om hvilke interesser norske redere har i den internasjonale politikken. Dermed har vi kanskje også bedre grunnlag for å forstå både varme følelser overfor sør-afrikanske tennisspillere og motvilje overfor frigjøringsbevegelser rundt om i verden.

- 1 Colin og Margaret Legum: Sør-Afrika — krise for Vesten, Pax Forlag, Oslo 1965, s. 106–107.
Se også Rolf Gustavsson (red.): Kapitalismens utveckling i Afrika, Volym 2, BOC-serien, 1971, s. 29–30.
- 2 Colin og Margaret Legum: samme bok, s. 109.
- 3 Fellesrådet for det sørlige Afrika: Studiehefter om det sørlige Afrika, nr. 1, s. 12 og nr. 3, s. 15.
- 4 Jack Halpern: South Africas Hostages. Basutoland, Bechuanaland and Swaziland, Penguin 1965, s. 383 og 394.
- 5 Jack Halpern: samme bok s. 385, 387 og 388.
- 6 J.M. Pritchard: Africa. A Study Geography for Advanced Students, London 1969, s. 168.
- 7 Jack Halpern: samme bok, s. 386.
- 8 Fellesrådet for det sørlige Afrika: Studiehefter om det sørlige Afrika, nr. 4, s. 4–5.
- 9 Samme sted, s. 14
- 10 Samme sted, s. 2
- 11 Aftenpostens Morgennr. 9. mars 1973, s. 10.
- 12 Paul Erik Jensen: Indonesien, Demos, København 1971, gir en god og veldokumentert framstilling av forholdene i Indonesia.
- 13 Freeport Sulphur Company, Annual Report 1969, s. 5.
- 14 Les for eksempel om hvordan oljeselskapene tilranet seg den persiske oljen i Bahman Nirumand: Den frie verdens diktatur, Pax Forlag, Oslo 1967.

Monopolkapitalen under den 2. verdenskrig

Terje Valen har skrevet en hovedoppgave i historie ved Universitetet i Bergen om den norske monopolkapitalens stilling og politikk under den annen verdenskrig. Avhandlingen bygger på en god del udiskutabelt kildemateriale, og slår beina under storparten av det som er blitt servert av offisielle okkupasjons-historikere. Den vil komme som bok på Oktober forlag i løpet av året. Vi anbefaler folk å skaffe seg den.

Her har han sammenfattet konklusjonene i punkter. De viser at den norske monopolkapitalen kom styrket ut av okkupasjonen og at den aktivt motarbeidet folkets væpnede motstandskamp mot de tyske okkupantene — med støtte fra ledelsen i DNA og Landsorganisasjonen. Når motstanden i folket ble så stor at det var umulig å stanse væpnet kamp og sabotasje, sørget monopolkapitalens menn i Hjemmefrontens ledelse for at sabotasjen ikke rammet virksomhet som den — og tyskerne — hadde betydelige interesser i.

For folk som vil vite mer — og ikke vil vente til Valens bok kommer — anbefaler vi Kontrast 1/2-1972, som har en god del bra stoff om krigen i Norge 1940–45. Ellers oppfordrer vi folk som sitter med stoff og historier som kan belyse okkupasjonshistoria til å skrive det ned og sende det til oss.

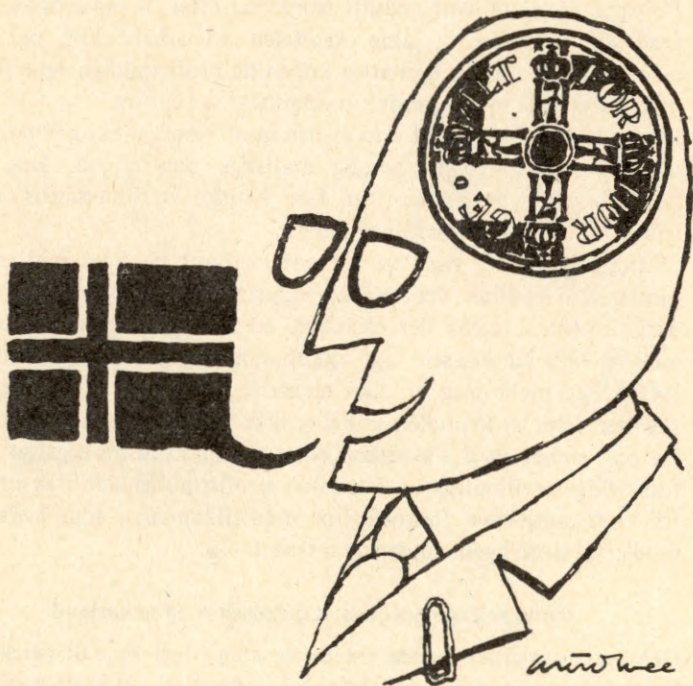
Redaksjonen

Okkupasjonen styrket monopolene

1. Okkupasjonsårene var en tid med forholdsvis høy industriproduksjon i Norge. Statistisk Sentralbyrå har dekket over dette faktum.
2. Industrien ble ganske sterkt omlagt i krigsårene. Dette er forklaringen på at produksjonen kunne holde seg så høy og en del av forklaringen på at

Statistisk Sentralbyrås målestokker for å *måle* produksjonen ble meget misvisende.

3. Industrikapitalen utbyttet arbeiderne mye hardere enn før okkupasjonen og i årene 1946—47 ser utbyttingen ut til å ha steget ytterligere.
4. Industrikapitalen skaffet seg høye profitter under okkupasjonen. Disse profittene har vært atskillig høyere enn de offisielle tallene viser fordi industrien i ekstrem grad utnyttet alle muligheter til å *skjule* fortjenesten sin.
5. Det var den tyske okkupasjonsmakten som var garantien både for den høye produksjonen og for den høye utbyttingsgraden av arbeiderne og *dermed* for de gode profittene til kapitalen som helhet.
6. I bankene ble deler av den gode fortjenesten »saltet». Dette førte til en enorm oppsvulming av »likvide midler» der.

Tegning av Arvid Sveen — fra Kontrasts nummer om krigen i Norge 1940 — 45

monopolkapitalen i Norge

7. Staten skapte muligheter for en viss fortjeneste på disse midlene ved å opprette statskasseveksler.
8. Etter krigen solgte bankene statskassevekslene tilbake til Norges Bank. De midlene som ble frigjort på denne måten dekket *alene* utgiftene til gjenreisningen.
9. Den store nedskrivningen av industrikapitalen under okkupasjonen var i stor grad en måte å skjule profitten på. Den reelle nedgang i *verdi* av maskiner og hus osv. pga. *slitasje* var liten i forhold til nedskrivningstallene.
10. Det var *arbeiderklassen* i Norge som bar hovedtyngden av den utplyndringen som tyskerne sto for pluss den økte utbytting fra den norske kapitalen.
11. I jordbruk og fiske holdt *inntektene* seg godt oppe, mens jord og buskap ble forringet. *Bankene* skummet fløten under disse forhold.
12. Propagandaen om hvor nedslitt Norge var etter okkupasjonen, var i høy grad en løgn for å sikre kapitalen en arbeidsvillig og offervillig arbeiderklasse i årene like etter krigen da profittmulighetene for kapital med noenlunde intakt produksjonsapparat var enorm.
13. Denne løgnen ble bygget opp av den mest »upartiske» og »vitenskapelige» institusjonen i Norge, nemlig Statistisk Sentralbyrå. Den *politiske* hovedforvalter av løgnen var Det Norske Arbeiderpartis ledelse og ledelsen i Landsorganisasjonen (AFL).
14. Slutningene 1–13 viser at det har eksistert en høy grad av enhet i motsigelsen mellom den norske industri- og finanskapitalen og okkupasjonsmakten, mens det eksisterte en liten grad av enhet i forholdet mellom arbeiderklassen og okkupasjonsmakten. Forholdene for de forskjellige mellomlag er ikke nærmere behandlet. Forholdet for forskjellige deler av kapitalen er heller ikke tatt særskilt opp. Her finnes alt fra stor enhet med okkupasjonsmakten til store motsigelser ut fra de forskjellige mellomlags og kapitalers profittmuligheter i perioden og ut fra visse subjektive forhold. For industrikapitalen som *helhet* gjelder imidlertid slutningene under punktene 1–13.

Monopolenes politikk: kapitulasjon og samarbeid

15. Okkupasjonsmakten hadde fra første stund lagt opp til samarbeid med kapitalen, særlig den krigsviktige storindustrien, og kraftig utbytting av det arbeidende folket.
16. I okkupasjonens første fase gikk kapitalens hovedorganisasjoner som domineres av monopolkapitalen inn for kapitulasjon og samarbeid med

monopolkapitalen i Norge

- okkupasjonsmakten. Den senere leder av Hjemmefronten, Paal Berg, fungerte som storkapitalens løpegutt.
17. For kapitalen var det viktigste å få i gang omsetningen igjen. Så måtte en få tilgang til nye markeder og sikre seg råstoffer osv. I tillegg måtte handelsflåten kunne operere fritt på de engelskkontrollerte hav.
 18. DNA/AFL-ledelsen gikk fullt og helt inn for kapitulasjonslinjen.
 19. NKP-ledelsen fulgte også en feil linje ut fra en grunnleggende feil *forståelse* av Molotov-Ribbentrop-paktens betydning. Enkeltmedlemmer av partiet tok opp kampen.
 20. Den flyktende regjering hadde kontakt med resten av statsapparatet og med storkapitalens ledelse i Oslo. Regjeringen gikk inn for forhandlinger med tyskerne og støttet fullt ut storkapitalens kapitulasjonslinje.
 21. Kampen mot okkupasjonsmakten sprang spontant ut fra folket som til tross for ensidig propaganda om ro og orden fra alle betydelige organisasjonsledelser i hele landet, tok til våpen mot angriperne. Regjeringen ga noen vasne erklæringer som bare var egnet til å så forvirring blant patrioter og til å oppmuntre angriperne. For ikke å miste tiltro måtte regjeringen gi skinn av at den kjempet.
 22. Kampen mot okkupasjonsmakten ble i høy grad sabotert av det norske offiserskorpset som alltid har vært tro mot den herskende klassen.
 23. Da Kongen forlot landet ble det nedlagt forbud mot at folk i Norge satte i gang motstand som kunne skade den tyske imperialismens materielle interesser her. Dette samsvarer helt med storkapitalens behov. Den passive, «åndelige», motstandslinje ble lansert som et surrogat for skikkelig aktiv motstand.
 24. Milorg ble organisert ovenfra for å bringe kamplystne patrioter, særlig ungdom, under kontroll så de ikke skulle sette den passive linjen og kapitalens profitter i fare.
 25. I Milorgs ledelse er der en motsetning mellom folk som mener det er riktig å forberede hele Milorg på å delta aktivt bak fiendens linjer ved en alliert invasjon, og folk som mener at en skal konsentrere seg om å bygge opp Milorg bare til å være en vaktstyrke etter at seieren over tyskerne er vunnet andre steder. En er *enig* om at sabotasje *ikke* skal drives.
 26. Sommeren 1941, etter at hele den gamle sentralkomiteen i NKP var tatt av tyskerne og etter at Sovjet ble angrepet, forandret NKP sin linje og gikk inn for aktiv væpnet motstand og sabotasje. I ly av denne riktige linjen utviklet det seg en grunnsolid revisjonisme i partiledelsen, men det er en annen historie. Samtidig ble det som etter hvert utviklet seg til »Hjemmefrontens ledelse» opprettet. Fra dette tidspunkt er det en innbitt

kamp mellom en aktiv og en passiv motstandslinje i Norge.

»Passiv motstand» – vern om monopolenes profittinteresser

27. Den storborgerlige hjemmefrontledelsen vier stort sett hele tiden mer krefter til å bekjempe den aktive linjen og kommunistene enn til å bekjempe tyskerne. De tyske imperialistene satser selvfølgelig på å splitte den antifascistiske enhetsfronten ved å *hetse* mot kommunistene og ved å *skremme* den storborgerlige ledelsen.
28. Den storborgerlige ledelsen går også imot at Milorg skal hjelpe til ved en alliert invasjon og den sikrer seg at denne linjen seirer innen Milorgs ledelse.
29. Motstanden i folket er sterkt voksende utover under okkupasjonen og den storborgerlige ledelsen tar en rekke tiltak for å kvele denne motstanden eller kanalisere den i retninger som ikke setter i fare samarbeidet med tyskerne og de gode profittene. Hele tiden hamrer den storborgerlige ledelsen løs på folket med sin propaganda om å vente og se, om å vise ro og disiplin, om å unngå represalier ved ikke å ramme tyskerne der det sved, — økonomisk. Hele tiden utsettes aktive motstandsfolk for overgrep, særlig gjelder dette kommunistene.
30. Vinteren og våren 1944 blir motstanden i folket så sterk at den storborgerlige ledelsen er i ferd med å miste grepet. Den blir derfor tvunget til å ta mer aktive tiltak for å kunne beholde ledelsen slik at den passive linjen i hovedsaken kan videreføres.
31. Kampen mot Arbeidstjenesten og mot arbeidsmobiliseringen ble i hovedsak lansert av den storborgerlige hjemmefrontledelsen for å ta vinden av seilene fra frihetsrådene som kommunistene tok initiativet til å organisere.
32. For å gjenvinne kontroll med situasjonen måtte den storborgerlige hjemmefrontledelsen til og med gå inn for sabotasjeaksjoner. Men disse ble ikke rettet mot tyskernes grunnleggende økonomiske interesser og skadet ikke kapitalens profittinteresser.
33. Den storborgerlige hjemmefrontledelsens *argumenter* for den passive linjen, — at folk ikke tålte represalier og at folk derfor ikke ville ha sabotasjer osv. — var skinnargumenter som okkupasjonshistorien selv motbeviser.
34. Virkningene av det som i borgerlig historieskriving kalles »den store jernbaneaksjonen» (i mars 1944), ser ikke ut til å ha vært særlig store. Mye tyder på at aksjonene ble satt i gang for å rette milorg-jegernes oppmerksomhet mot en aksjon som ikke truet monopolenes profitt-

monopolkapitalen i Norge

interesser. Dette var den vanlige taktikken for i hovedsak å opprettholde den passive motstandslinjen. Samtidig er det mulig at sprengningene ble satt i verk for å redde en del av industriens kull-lagre som tyskerne var begynt å ta til troppetransporttogene.

Hjemmefrontledelsen dominert av storborgerskapet

35. Den storborgerlige hjemmefrontledelsen var en allianse mellom viktige deler av monopol- og storkapitalen, toppskiktet i det norske statsapparatet og toppskiktet innen »arbeiderbevegelsen». I London ble båndet mellom AP-regjering og skipsfartskapital smidd tykt og ubrytelig. Regjeringen var helt og fullt avhengig av økonomiske bidrag fra skipsfartskapitalen for å eksistere.
36. Den storborgerlige hjemmefrontledelsen hadde nære forbindelser med hele det tyske apparatet i Norge og dens hovedoppgave var å sikre storkapitalens profitt på kortere og lengre sikt. Den aktive væpnede motstand med sabotasjer o.l. var farligere for profitten enn den tyske imperialismens utbytting og undertrykking av det norske folket.

Terje Valen

debatt

Hvor går grensene for arbeiderklassen?

I en artikkel »Om klasseanalyse», som ble gitt ut i Røde Fane nr. 1-72, og i et særtrykk fra Forlaget Oktober, forsøkte jeg å gi en skisse av en klasseanalyse. Siden den tida har vår bevegelse gjennom studier og praksis fått en mer detaljert forståelse for klassenes sammensetning og betydning i Norge. Lokalt arbeid har gitt materiale som aldri kunne skaffes til veie utelukkende i tabeller og kildemateriale. Særlig har det utviklet seg mye verdifull debatt rundt arbeidsprogrammet til AKP(m-l). Det begynner nå å bli på tide å trekke sammen trådene til en mer omfattende analyse enn den vi kunne gjøre for vel et år siden. Men før vi kan gjøre det, står det ennå tilbake noen spørsmål som trenger en litt mer inngående diskusjon. Blant dem tenker jeg særlig på spørsmålet om hvordan vi skal avgrense arbeiderklassen mot andre klasser og grupper.

Hvordan står problemet?

Den grovinndelinga i klasser som jeg gjorde i min forrige artikkel står ved lag. Her opererte jeg med arbeiderklassen, halvproletariatet, småborgerskapet, borgerskapet (inndelt i mellomborgerskap, storborgerskap og monopolborgerskap) og dessuten spesielle grupper: arbeideraristokrater og byråkratkapitalister. Jeg pekte også på eksistensen av et filleproletariat i Norge, uten å være i stand til å bestemme det tallmessig.

Det jeg ikke berørte var de problemene som oppstår når man skal trekke en nøyaktig grense for arbeiderklassen. I det tallet jeg oppga (ca. 70%) lå det et visst standpunkt, men det kom ikke direkte til uttrykk. Jeg skal nå forsøke å stille problemet slik at vi kan få en debatt om det.

Det er enkelt å plassere de merverdiskapende delene av arbeiderklassen. De direkte produsentene i industri, bergverk, bygg- og anlegg kan det ikke reises tvil om. Men internasjonalt sett er det omtrent utafor den grensa at tvilen begynner å bli reist. Det finnes dem som bare regner de reint verdiskapende arbeiderne til arbeiderklassen. For å svare på dette problemet har vi sett flere

mer eller mindre vellykte forsøk på å utvide området av de som skaper verdi. Det er sagt at alle lønnstakere skaper verdi, at en sjukepleier skaper verdi ved å gjenreise arbeidskraft, eller at lærere skaper verdi ved å utdanne arbeidskraft. Som kjent har arbeidskrafta en verdi på markedet som enhver annen vare, men det er ikke holdbart å tøye verdibegrepet så langt som i de eksemplene jeg her har nevnt. Det ville da bli helt umulig å beregne økonomiske verdier, og en ville miste oversikten over sjølve kapitalismens grunnvoll. Det viser seg da også at det er helt unødvendig å gjøre slike krumspring. Allerede Marx regnet en del av de ikkeverdiskapende som arbeidere like fullt, og det har marxister gjort siden. Men før vi kommer så langt, finnes det grupper som ikke hører til sjølve kjerna av produktive arbeidere, men som like fullt skaper verdi. Jeg tenker på arbeidere i transport og lagerarbeid som utfører nødvendige funksjoner i varens produksjonsprosess. Automasjonen har utvilsomt også gjort at en del arbeid som før ble utført av kroppsarbeidere i dag utføres av teknikere.

Når det gjelder de ikkeproduktive arbeidere vil jeg først si at vurderinga av om deres arbeid ikke er produktivt, ikke bygger på om det de gjør er nødvendig eller nyttig arbeid. Under dagens kapitalisme gjøres det mye nødvendig arbeid som ikke er produktivt. Marx nevner bokføringsfunksjonen, som i våre dager omfatter tusener av lavere funksjonærer. Han nevner visergutten og den handelsreisende, vi kunne nevne postbudet og ekspeditrisen i varemagasinet. Alle disse utfører et nødvendig arbeid, men det øker bare ikke varens verdi.

Sjøl om det internasjonalt sett finnes mange innvendinger mot mitt resonnement så langt, så mener jeg det er først *etter* disse betraktningene vi står overfor problemer som er verdt en mer inngående diskusjon.

Jeg skal nevne områder hvor det ikke umiddelbart er innlysende hvor grensa for arbeiderklassen går. Det gjelder teknikere og andre grupper innafor teknisk, naturvitenskapelig arbeid. Det gjelder hele undervisningsvesenet. Det gjelder hvor en skal trekke skillet blant kontorfunksjonærene og tjenestemennene. En kunne også trekke inn et område som overvåkings- og tryggingsarbeid, men det er i første rekke de førstnevnte områder hvor forskjellige standpunkter kan gi ganske store tallmessige utslag.

Det gjelder stort sett for disse gruppene at dersom en har tatt et standpunkt for hvor skillet går i en av dem, så vil mye av det andre følge av seg sjøl. Derfor kan vi for enkelthetens skyld godt trekke ut et par grupper, eksempelvis lærere og statsfunksjonærer, og forsøke å plassere dem.

Klassekriterier

Lenin har gitt tre kriterier som kommer til nytte når vi skal studere grensetilfeller slik som her. Han nevner: forholdet til produksjonsmidla, plassen i organiseringa av arbeidet og andelen av og måten å tilegne seg de samfunnsmessige rikdommene på. En ansatt direktør skiller seg fra arbeiderklassen ved de to siste kriteriene, så den saken er grei, det at han er »lønnsmottaker» spiller da en helt underordna rolle. En ting som graden av sjølstendighet i arbeidet må også spille inn. Det er opplagt at det er ganske avgjørende forskjell på den graden av sjølstendighet som en samlebåndsarbeider og den som en konsulent i staten har, sjøl om den siste sikkert kan føle seg bundet på hender og føtter. Vi kan derfor trekke inn dette med sjølstendigheten som et støttekriterium i tillegg til Lenins tre.

Skille mellom åndsarbeid og kroppsarbeid er ikke noe klasseskille, men det er ikke uvedkommende for våre avgrensninger heller. Det kan ha betydning hva slags åndsarbeid det er tale om. Vi bør ha det i tankene uten å bruke det som noe egentlig kriterium.

Det eksisterer mellomlag

Jeg skal ikke her trekke noen endelig konklusjon på spørsmålet om lærerne tilhører arbeiderklassen og hvor skillet går blant tjenestemennene. Jeg skal bare nevne noen argumenter som peker i litt forskjellig retning:

For: at f.eks. lærerne tilhører arbeiderklassen: De eier ikke produksjonsmidler, de har ikke noen myndighet på vegne av kapitalen i organiseringa av arbeidet, de har et økonomisk nivå som ikke ligger mye over gjennomsnittet for industrien.

Mot: De utfører et sjølstendig arbeid som helt avgjørende skiller seg fra industriarbeiderens eller fra f.eks. postbudets. De utfører arbeidet med å utdanne den kommende generasjon i det herskende samfunnssynet, riktignok med klare modifikasjoner. Rekrutteringa til den utdannelsen som skal til for en lærer viser at arbeiderklassen stort sett holdes utafor (ifølge Gjelsvik-komiteen får 92% av arbeiderbarna ikke artium). Det finnes ennå rom for proletarisering av lærerne, noe planene om oppdeling av lærerfunksjonen i en rådgiverfunksjon og en nærmest teknisk formidlende funksjon, klart viser.

Jeg vil la leserne vurdere disse argumentene og kanskje finne nye. Jeg tror imidlertid at det er en ting som står fast uansett hvilken konklusjon en kommer til akkurat når det gjelder ei gruppe som lærerne, og det er at vi blir nødt til å operere med *mellomlag* i klasseanalysen. Det vil si grupper som foruten at de ikke tilhører arbeiderklassen heller ikke naturlig kan puttes inn i noen av de andre klassene. Jeg vil anta at det gjelder en god del av de tekniske

debatt

og administrative funksjonærene. Disse mellomlaga må vi minst tredele, hvorav en del vel nærmest kan beskrives som et lag som står arbeiderklassen nær og som beveger seg inn i den. En forutsetning for å få et grep om disse mellomlaga er imidlertid en diskusjon om de spørsmåla som jeg her har reist.

HG

Om autoritet

Fra tid til annen dukker det opp et voldsomt leven omkring »anti-autoritet». Sist høst gjorde det seg utslag i et forsøk på å stille opp et slags anti-autoritært venstre med brodd mot marxist-leninistene på universitetene. SF'eren Hartvig Sætra snakket også om anti-autoritet i et radiointervju i mars i år. Anti-autoritet blir forsøkt gjort til en fellesnevner for ulike grupperinger som er mot kapitalismen, men som samtidig vil avgrense seg fra den »autoritære» kommunismen, »stalinismen», »sentralismen» – kort sagt fra den revolusjonære kommunismen.

Alt dette snakket er i virkeligheten helt latterlig, en narraktig ørkenvandring som anarkismen har lokket progressive grupperinger ut på og som de snarest burde avbryte.

Det er latterlig fordi det overhodet ikke tar utgangspunkt i arbeiderklassens virkelighet og ikke stiller spørsmålet om »hvem sin autoritet», men bare raser mot all autoritet uansett klassekarakteren av denna autoriteten.

Er det i tråd med norske industriarbeideres behov, eller for den saks skyld med behovene til norske arbeidsfolk overhodet, å oppføre seg slik, å kreve motstand mot all autoritet? Nei. La meg forklare hvorfor. Ta utgangspunkt i ei fagforening, ei god fagforening, slik som svært mange er. Her vil det finnes en kollektiv autoritet som uttrykker arbeidernes vilje. Å kreve ulydighet mot denne autoriteten som arbeiderne frivillig har pålagt seg vil i svært mange tilfeller være rene klasseforræderiet. Nå snakker jeg om ei *god* fagforening, ikke ei som tvinger medlemmene i kne og utøver en borgerlig autoritet.

På vår arbeidsplass har vi ei slik fagforening. Under momsstreika fikk vi et lite, men betydningsfullt eksempel på hva klubbens autoritet betyr. Vi streika fra 14–15 den dagen, og all virksomhet stoppa opp. Folk satt i klynger bortover og prata. Direktørene kunne bare ergre seg over en enhetlig og disiplinert arbeidsstokk. Da er det en kar som setter i gang med å file for harde livet. Når han får tilrop om å la være med det, sier han at det er noe privatarbeid som han vil benytte sjansen til å få gjort. Forbitrelsen er stor. Pokker ta den fyren som trosser streika. Ingen kan jo se på avstand hva han holder på med, om det er privatarbeid eller arbeid for bedriften. Stemninga er klar. Under ei streik, skal det ikke jobbes på bedriftens område. Tillitsmannen varsler klubbformannen, som umiddelbart gir karen ei kraftig skrape, og han tusler av gårde og setter seg.

debatt

Etterpå setter han som trosset streika i gang en diskusjon om sin »rett» til å gjøre privatarbeid »i fritida». Vi påpeker samstemmig at det overhode ikke var snakk om fritid, men ganske enkelt streik, og da har han ingen »rett» som bryter med klubbens kollektive disiplin. Han kan mislike streika, han kan stemme imot den på klubbmøte, men når den er vedtatt har han ingen som helst »rett» til å demonstrere mot den eller gjøre noe som skader den. Vi har ved andre politiske streiker sett nok av eksempler på at bedriftsledelser og presse har brukt hva som helst påskudd til å hevde at »streika hadde liten oppslutning». Vi fagorganiserte må bruke de midlene vi har til å hindre en slik hets. En av dem er at vi står samla på vedtak vi har fatta. Dette er arbeiderklassens autoritet. Det er en demokratisk autoritet, fordi streika ble diskutert på forhånd og vedtatt på medlemsmøte. Men det er like fullt autoritet. Alt snakk om anti-autoritet i den situasjon vi sto i, og tusenvis av andre situasjoner, ville være forsvar for streikebryteri. Ja, streikebryteri. Er det ikke »arbeidets frihet» borgerskapet kaller det? Er det ikke »tvang» de jamrer om når streikebrytere kastes ut av streikevakter?

Vi har hatt det samme spørsmålet om »fri vilje» og »tvang» oppe i forbindelse med overtida. Noen folk lever av å kjøre steinhardt med overtid, og klubben skjønner problemene deres godt. Men vi kan ikke gi fra oss retten til å nekte overtid, for da ville vi også gi slipp på normalarbeidsdagen. Fra tid til annen har vi også nektet overtid om bedriften har gjort noe vi misliker. Noen har klaga over dette, og påberopt seg sin »frie vilje». Men flertallet godtar denne formen for autoritet.

De som slår seg på brystet og kaller seg »anti-autoritære» står derfor langt fra arbeiderklassens standpunkt. Det er småborgerlig individualisme som stikker fram i motsetning til arbeiderklassens behov for kollektiv handling og organisasjon. Fortsett så gjerne å kalle oss »autoritære», mine herrer. Det dere kaller »stalinisme» er ingenting annet enn arbeiderklassens autoritet under sosialismen. Vi er stolte av at vi forsværer klassens egen autoritet i dag og i framtida, forsvar så dere »retten» til å bekjempe denne autoriteten og la oss se hvor langt dere kommer innafør den norske arbeiderklassen.

Men om dere tar imot råd fra oss, så gi opp forsøket, slutt med det anti-autoritære tullpratet.

Arbeider i verkstedindustrien.

brev og kritikk

»SKADEDYR»-BEKJEMPELSEN – MÅ DEN BEKJEMPES?

Røde Fane har nå tatt opp økologidebatten, og det er bra —. I nr. 1-73 påpekes det at »bruk av sprøytemidler har ført til kjempeskader når insektene har blitt motstandsdyktige og fiendene deres utrydda av forgiftning.» En vill overdrivelse? Nei, dessverre, det er ikke det.

Bør ikke egentlig enhver organisasjon som kaller seg progressiv forsøke å gjøre noe med dette? DDT er endelig blitt forbudt i Norge, men ikke desto mindre blir vi fremdeles advart mot å spise f.eks. torskelever fra Vestlandsfjordene. Bør vi ikke egentlig kreve at før noen overhode tar i bruk nye giftstoffer, så må de først vise at de ikke er farlige? Høres dette selvmotsigende ut? — Er det kanskje bedre å bruke »skadedyrenes» naturlige fiender? Bekjempe bladlus med gulløyer i stedet for insektgifter?

Hvor langt har Kina kommet på dette området? Om det skriver *Kina i dag* sørgelig lite.

Bruken av langsomt nedbrytelige insektgifter er en alvorlig trusel mot mange dyrearter — helt andre enn dem stoffene er beregnet på — og i siste instans mot oss selv. Derfor kan i dag enhver klassekamp som ikke også retter seg mot denne del av miljøforgiftningene, vise seg å være forgjeves. Selv om revolusjonen er hovedtendensen i verden i dag, vil det sikkert gå mange år før proletariatets diktatur er gjennomført verden over.

Derfor må vi reise kamp mot all misbruk av insektmidler, og dette er ikke en sak som bare angår ml-bevegelsen, ikke en sak som bare angår venstresiden, men en sak for hele verdens folk.

Også her i Norge må vi ta dette mye mer alvorlig enn vi har gjort hittil. Hva Røde Fane angår, var artikkelen »Økologi og forvirring» et tegn på framgang. Men noe virket uklart. Uttrykk som »borgerlige utkjør under økologisk bekvemmelighetsflagg» må klargjøres. Før eller siden må økologidebatten i Røde Fane ta opp spørsmålet om »skadedyr»-bekjempelsen i sin fulle bredde — og helst før!

P., Akershus

Vi tar opp debatten om økologi og klassekamp med et lengre innlegg i neste nummer. Vi kan ikke love at vi får tatt opp akkurat den problematikken P. reiser. Men dersom det er folk som sitter med kunnskap om dette spørsmålet — f.eks. erfaringer fra Folkets Kina, som P. etterlyser, ber vi dem sende oss det.

Redaksjonen

lønn og pris

»Inntektspolitikk» – på vei mot den korporative stat

Forsøkene på å få til en videre utvikling av norsk inntektspolitikk er det farligste framstøt mot norske fagorganiserte siden den åpne, reaksjonære stormen mot fagbevegelsen i -20 og begynnelsen av -30 åra, som resulterte i LOs kapitulasjon for det kapitalistiske samfunnssystem. Inntektspolitikken er et forsøk på å oppnå på frivillig vis det staten, som redskap for monopolkapitalen, enkelte ganger har måttet tvinge nedover hodet på arbeiderne i form av tvungen voldgift eller lønnsnevnd. Den er et ledd i en systematisk, langsiktig politikk. Fagbevegelse, næringsliv og stat skal smeltes stadig mer sammen. Representanter for toppledelsen i yrkes- og næringsorganisasjonene og staten sitter i »faglige» organer og bestemmer stadig flere retningslinjer, ikke bare for lønnsoppgjøret, men for landets økonomiske politikk overhodet. Det er denne sammensmeltinga, langt utenfor arbeidsfolks kontroll, som kalles korporativisme, en statsdannelse med ytterst tvilsomme forgjengere.

Deler av denne artikkelen har vært bragt i Klassekampen som kronikker i nr. 10, 11 og 12. P.g.a. plasshensyn, oppdeling og forkorting har det vært ønskelig å få en mer helhetlig framstilling. Første avsnitt, om »Den historisk/økonomiske bakgrunn» og siste avsnitt om »Faglig strategi mot inntektspolitikken» måtte av plasshensyn utgå i sin helhet fra Klassekampen. P.g.a. at artikkelen på mange punkter tar opp aktuelle saker bør det nevnes at den opprinnelig ble skrevet før indekssoppgjøret (ca. 1. mars, og at den er ajourført til 2. april.)

A) DEN HISTORISK/ØKONOMISKE BAKGRUNN

Kapitalismens utvikling etter den store krisa i begynnelsen av 30-åra, og særlig i tida etter den andre verdenskrigen kjennetegnes av bl.a. følgende 2 faktorer:

1) En aksellererende *teknisk utvikling*. Særlig p.g.a. krigsindustriens andel av produksjonen, og denne industriens krav på innovasjoner — dvs. utvikling av ny teknologi.

2) Økende *kapitalkonsentrasjon*.

Disse to faktorer medfører for det første en kolossal *økning i investeringsene*, noe som i sin tur utløser krav om at investeringene må *amortiseres raskere*. Kravet om at »den konstante kapitalen» (produksjonsmidlene) må utnyttes maksimalt øker. For kapitalens forhold til »den variable kapital» (arbeidskrafta) betyr dette bl.a.:

1) *Maksimal utnytting av arbeidskrafta*, dvs.

Arbeidsmarkedspolitikken med sikte på strukturrasjonalisering og høy *mobilitet* (flytting) av arbeidskraftreservene.

— Økt *press*, tempo, gjennom bl.a. stempling, tidsstudier, rasjonalisering, overgang til prosess-industri etc.

— Overgang til *skiftarbeid*.

— Mer *overtidsarbeid* i takt med nedskjæringa av ordinær arbeidstid.

2) Økt *vekt på å unngå forstyrrelser i produksjonsprosessen*.

— Tiltak for å hindre streiker, og andre aksjoner.

3) Økt *vekt på planlegging av lønnsutgiftene*.

Temaet for denne analysa er punktene 2) og (især) 3 ovenfor.

I tillegg til de 2 faktorer som er nevnt innledningsvis (teknologisk utvikling og kapitalkonsentrasjon) kommer en tredje faktor som trekker i samme retning: Nemlig *liberaliseringa av verdenshandelen*. Marshall-plan, OEEC, OECD, GATT, EEC, EFTA, Kennedy-runde er stikkord som alle forteller om en bevisst politikk fra de store verdensmonopoler med sikte på å bryte ned nasjonale stengsler for monopolenes internasjonale ekspansjon og infiltrasjon over landegrensene.

Den internasjonale konkurransen skjerpes i takt med utviklinga av beskyttelsen av det nasjonale næringsliv i form av toll og kvoter etc. De såkalte »skjærmede næringer» utgjør en stadig minskende del av et lands næringsliv, »konkurranseutsatte næringer» en stadig økende andel. Denne utviklinga medfører økt *press* i retning av å unngå at man »priser seg ut av markedet». Kapitalen stiller stadig sterkere krav til lønnsinntakene om »moderasjon i lønnstilleggene» »av hensyn til vår konkurranseevne overfor utlandet».

— lønn og pris —

Den første fasen for en mer effektiv utnytting av den konstante kapitalen ved maksimal utnytting av arbeidskrafta er allerede kommet langt i dagens Norge. Instituttering av samarbeid mellom arbeid og kapital for økt produksjon er kommet særdeles langt. Samtidig er streikenivået redusert til et minimum — dels gjennom offentlige inngrep (arbeidstvistlov, arbeidsrett, lønnsnevnd, meglingsinstitusjonen etc.) — dels gjennom frivillige overenskomster mellom LO og NAF (Hovedavtalen). Denne fasen starta i midten av 30-åra. Utviklinga ble ytterligere styrket i gjenoppbyggingsfasen etter krigen, og er stadig blitt utbygd og forbedret seinere.

Den andre fasen er vi nå midt inne i. Målsettinga er her å *holde lønninga innen forutbestemte og fastsatte rammer* slik at kapitalen kan planlegge lønnsutgiftene på lengre sikt. To tendenser kan registreres:

1) *På bedriftsplanet: — Endring av lønssystemene.*

Tendens til å gå over fra reine akkorder til blandeakkorder eller proformaakkorder. Mens reine akkorder gir proporsjonal lønnsøkning gir blandeakkorder proporsjonalt mindre fortjenesteøkning. Målet: Produksjonsøkningen skal bare for en begrenset del komme i lønnstakernes hender.

2) *På det nasjonale plan: — Inntektspolitikk.*

B) »INNTKTSPOLITIKK» — HVA ER DET?

Selve uttrykket »inntektspolitikk» er relativt nytt. I de siste år har det imidlertid fått et stadig mer presist innhold, som går på 3 dimensjoner:

- 1) Angrep på arbeidernes lønn.
- 2) Angrep på den sosiale delen av de offentlige budsjett.
- 3) Angrep på arbeidernes organisasjonsretter.

Vi skal konkretisere disse tre punktene noe nærmere:

1) **Angrepet på arbeidernes lønn.**

- Samordning av alle lønns- og inntektsoppgjør, og kobling av avstemningene.
- »Helhetsløsninger», »pakkeløsninger» søkes etablert ved statens mellomkomst. Dette innebærer at deler av de fagorganisertes regning presenteres overfor staten i stedet for NAF.
- Fastsatte rammer for hva som er »realøkonomisk forsvarlig» inntektsøkning.
- Rammene/lønnsøkningene knyttes til produktivitetsøkningen.
- Rammene går egentlig ikke på lønnsøkningen for arbeiderne, men på kostnadsøkningen for bedriftene. Dvs. at sosiale utgifter, arbeidstidsforkortning, lengre ferier, sykelønnsordning etc. skal regnes inn i lønnsøkningen. Også framstøt for å regne lønnsglidningen inn i rammen.
- Inngåtte avtaler mellom LO og NAF undergraves ved at:

- a) bedriftene tillates å få »full kompensasjon» for lønnsøkninger,
- b) arbeiderne tillates ikke å få full kompensasjon for prisstigningen.
- Tukling med indekstillegg som er del av inngått avtale,
 - tidligere ved manipulering av subsidier,
 - nå mer og mer ved redusering, »nedfrysing» eller borttak av indekstillegg. (I tillegg tukles med konsumprisindeksen som ikke gir realistisk uttrykk for levekostnadsnivået, både p.g.a. indeksens sammensetning og dens manglende hensyn til skattepolitikken.)
- Denne inntektspolitikken forsøkes solgt til de fagorganiserte under Bill. merk. »Solidarisk lønnspolitikk», oppgjør med »lavtlønnsprofil» etc.

2) Angrepet på den sosiale del av de offentlige budsjett.

Framstøt i denne retning er sterkt knytta til »inntektspolitikken». At Høyre tradisjonelt har stått for en slik politikk er like gammelt som partiet sjøl. Det nye, og farlige, er imidlertid at DNA/LO stiller seg i spissen for argumentasjonen om å skjære ned på de offentlige budsjett.

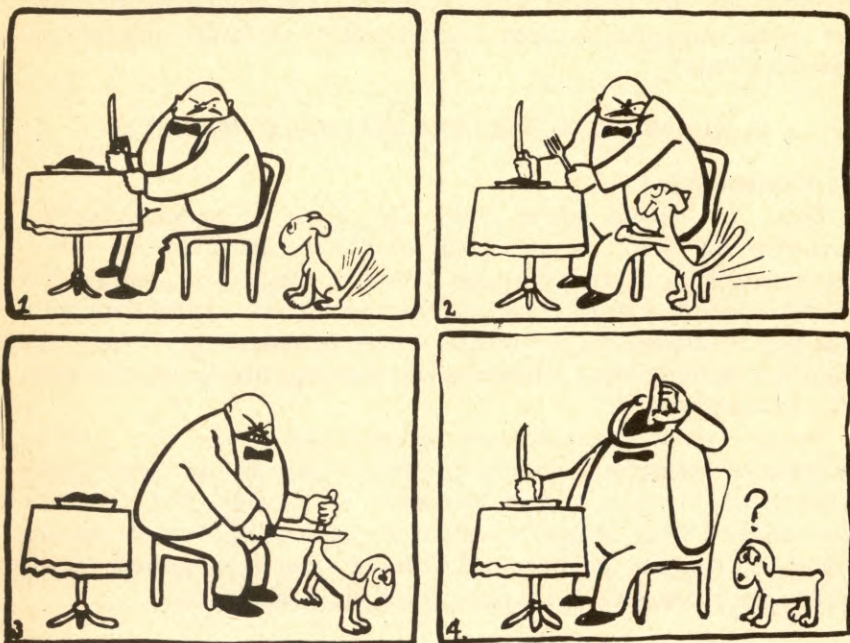
Vi har DNA/LO/forsvarskomiteens Gunnar Alf Larsens ord for at dette ikke skal gjelde militærbudsjettet, hvor det virkelig kunne skjæres ned så det monnet. Det gjelder heller ikke det offentliges finansiering av det private næringsliv. Næringslivet skal fortsatt betale mindre i så vel skatter som avgifter, og få stadig mer fra de offentlige budsjetter. *Det er den sosiale del av de offentlige budsjetter som skal skjæres ned.* Sjefdirektør Knut Getz Wold i Norges Bank uttrykte det klart i sin årstale 26/2: »Det vil i tiden framover bli nødvendig å skjære ned planene for videre utbygging i sosialsektoren og i den øvrige offentlige innsats i samferdsel, undervisning og forskning *betydelig.*» »Betydelig nedskjæring» forteller at det ikke er småsummer det dreier seg om. Og dette skal ramme de sektorer hvor tilstanden alt fra før er krisepreget. — Tenk på sjukehussituasjonen, trafikkssituasjonen og universitetskrisa!

Det er verd å merke seg at Arbeiderbladet på lederplass dagen etter hadde utelukkende positive kommentarer til sjefdirektørens tale. DNAs talsmann i finanskomiteen, Arvid Johansson, har kjørt med liknende (men mer upresise) tanker: »Vi må derfor være forberedt på upopulære omstillinger om vi skal mestre en bedre styring på prisproblemene», sa han i Fredrikstad Jern & Met. ifølge Arbeiderbladet. »Johansson var glad for at det i det siste var blitt større forståelse for slike upopulære tanker som nedskjæring og større varsomhet med samfunnsutgiftene».

Det starta med at LOs nestformann i egenskap av sosialminister satte i gang med en veritabel trygdehets. I dag gjøres det bevisste forsøk på å sette lønsmottakere og trygdede/pensjonister opp mot hverandre. LO har nedsatt en egen komite under den samme Højdahls ledelse for å se hva som kan

— lønn og pris —

skjæres ned på sosialbudsjettet. Og regjeringen har satt ned 4 arbeidsgrupper som har samme funksjon.

Dette er en velkjent oppskrift fra andre land som har søkt å gjennomføre såkalt «inntektspolitikk». I Danmark har den sosialdemokratiske regjering i disse dager lagt fram et spareprogram på 1 milliard kroner på innværende budsjett. På neste års budsjett skal det spares 3–4 milliarder. Også her er det sosialbudsjett, undervisning og kommunikasjonene som barberes.

3) Angrepet på arbeidernes organisasjonsretter.

Inntektspolitikken er et forsøk på å oppnå på frivillig vis det staten (som redskap for monopolkapitalen) enkelte ganger har måttet tvinge nedover hodet på arbeiderne i form av tvungen voldgift eller lønnsnevnd. I 1946, 48, 49, 51 og 52 ble tariffoppgjørene avgjort ved lønnsnevnd. Den forhatte lønnsnevnda måtte imidlertid oppheves i sin daværende form i 1953. Selv om institusjonen fortsatt består og har vært tatt i bruk – både i tvungen og frivillig form – både på landsbasis og i enkeltsaker – har man seinere forsøkt å få fagbevegelsen og arbeiderne til frivillig å underlegge seg moderasjon og såkalte »realøkonomiske rammer».

Vi skal straks komme tilbake til hvilke ødeleggende virkninger denne politikken får på fagorganisasjonen og spesielt på medlemmenes innflytelse innenfor den. Men først mer om de praktisk/organisatoriske forutsetninger for denne omlegginga fra åpen voldtekt/voldgift til frivillig underkasting/inntektspolitikk.

C) SAMARBEIDSUTVALGENE MELLOM LO–NAF–STAT

1) Kontaktutvalget.

Dette ble oppretta høsten 1962. Det består av representanter for myndighetene (stats-, finans-, lønns-&forbruker-, jordbruks- og fiskeriministeren) og de organisasjoner som forhandler innbyrdes om lønninger (LO og NAF) eller med staten om priser (Fiskarlaget og de to jordbruksorganisasjonene). Statsministeren er formann i utvalget og innkaller til møtene som er fortrolige og finner sted i forbindelse med (som regel like før) de store lønns- og inntektsoppgjør.

Hensikten er å samordne lønns- og inntektsoppgjørene både i tid og størrelse til hverandre. Forutsetninga synes å være at man bygger på det eksisterende forholdet mellom lønnsandel og eierandel. Dvs. eventuelle forandringer i lønns- og prisnivå skal forandre minst mulig på det eksisterende forhold mellom lønn og profitt. Med andre ord – man legger en ramme for de nødvendige justeringer som alle parter frivillig innordner seg under.

2) Det tekniske beregningsutvalg («Aukrustutvalget»)

fungerer i realiteten som et sekretariat for kontaktutvalget. I sin første fase, rundt tariffoppgjøret 1966, var dette et tremannsutvalg av «uavhengige» økonomiske eksperter (Aukrust, Stoltz, Holte). I neste fase ble både regjeringen og organisasjonene i Kontaktutvalget koblet inn med sine eksperter, i stedet for Stoltz/Holte, mens Aukrust ble beholdt som formann for utvalget. Utvalget ble også gjort mer permanent, oppnevnt for 4 år, og leverte materiale til tariffoppgjørene i 1968, -70, og -72. Det er nylig igjen oppnevnt for nye 4 år.

Utvalgets oppgave er «å legge fram det best mulige faktiske tallmessige bakgrunnsmateriale og *presentere det i en slik form at uenighet mellom partene om det faktiske forhold såvidt mulig kan unngås*. Utredningen skal utformes slik at den sannsynlige effekt av alternative inntektsoppgjør såvidt mulig kan utledes av utregningen, herunder virkninger på priser, inntekter og inntektsfordeling.» (fra Stortingsmelding nr. 55, 1968/69).

Samme hvor mye man forsøker å betone at det er et »rent teknisk» beregningsutvalg er det uten videre klart at *utvalget må bygge på en rekke*

politiske forutsetninger som det tar for gitt: F.eks. forholdet mellom lønninger og priser. At lønnsøkning på en viss størrelse tilsvarer prisøkning på en viss størrelse for jordbruksvarer eller industrivarer bygger ikke på en naturlov eller uavvendelige økonomiske lover, men på politiske beslutninger.

3) Det økonomiske fellesutvalg.

ble etablert på nyåret 1965 som et slags erstatning for »Samordningsrådet» fra 1945–52. Modellen for Det økonomiske fellesutvalget var åpent uttalt det svenske »Harpseud-mønsteret». (Harpseud er den svenske regjerings landsted hvor representanter for myndigheter, arbeid og kapital – både på nasjonal og internasjonal basis – har sine uformelle møter og treffer avtaler over hodet på folket).

Harpseud-korporativismens ideologi:

»Vi er alle i samme båt». Fra venstre Hubert Humphry, Willy Brandt, Walter Reuter og Tage Erlander.

Det økonomiske fellesutvalg har med langt flere organisasjoner enn Kontaktutvalget – f.eks. representanter for bank og forsikring, Industrieforbundet og Rederforbundet. Mens Kontaktutvalget spesialiserer seg på pris- og inntektsspørsmål, drøfter Det økonomiske fellesutvalg generelle økono-

miske spørsmål. »I Det økonomiske fellesutvalg er de viktigste grupper innen nærings- og arbeidslivet representert. Dessuten møter representanter for regjeringen og vitenskapen. Slik rådet arbeider i dag er forhandlingene fortrolige.» (fra Stortingsmelding 87 1967/68 – »Om inntektspolitikken»).

D) KATASTROFALE VIRKNINGER FOR FAGBEVEGELSEN

Gjennom disse tre utvalg blir lønnstakernes interesser i realiteten avgjort. Gjennom fortrolige forhandlinger oppnås enighet om »de realøkonomiske rammer» for lønnstilleggene, om priser på fisk og jordbruksvarer, om hvordan subsidiemillionene skal manipuleres for å hindre full effekt av avtalte indekstillegg, etc. LO-ledelsen kommer ut fra disse møter bastet og bundet av rammer som gjør at det man kan forhandle om når forhandlingene omsider tar til er bare marginale, ubetydelige saker i forhold til de krav organisasjonens medlemmer ønsker å fremme.

Statens inngripen videre sikres gjennom meglingsinstitusjonens virksomhet. LO-medlemmenes innflytelse avskjæres effektivt ved å spille lavtlønte ut mot høytlønte, folk uten lønnsglidning mot folk med lønnsglidning, samordning av oppgjørene og kobling av avstemningene.

Men sjøl ved slik effektiv knebling er det bare så vidt staten unngår å tre åpent fram med sin voldtukt/voldgift. I 1964 måtte man igjen ty til lønnsnevnd, og det samme i 1966 etter at meklingsforslaget ble forkastet av de fagorganiserte ved uravstemninga. I 1968, -70 og -72 har meklingsforslagene blitt vedtatt med til dels meget knapp margin. — I 1972 med 52,4% ja og 48,6% nei. Derfor ser vi stadige nye framstøt fra LO-ledelsen for å frata medlemmene retten til å votere over tariff-forslagene.

Forsøkene på å opprette kompetente forsamlinger, eller avtaleting som det heter innenfor Jern & Metall, er direkte retta mot medlemmenes rett til uravstemning. Opprettelsen av storavdelinger og den kolossale sentraliseringa som har skjedd de siste åra har også til hensikt å sikre LO-ledelsens styring over foreninger og medlemmer. Forsøkene på å rive opp LOs organisasjonsstruktur — enten ved å rasjonalisere bort/slå sammen en rekke fagforbund, eller ved å rasere forbundsformen totalt — slik LOs organisasjonskomite har fremmet debattopplegg til Kongressen om, er et annet forsøk i samme retning.

Alle disse framstøt fra LO-ledelsens side tar sikte på å sikre den kontrollen med organisasjonen og medlemmene. *Dette er en nødvendig forutsetning for at LO skal kunne gå fullt inn i det korporative samarbeidet med NAF og staten, slik en gjennomført inntektspolitikk legger opp til.*

For LO-ledelsen er det nemlig en større belastning frivillig å delta i de

mange kapitulasjoner som inntektspolitikken legger opp til enn å bli utsatt for tvungen voldgift, hvor man kan fraskrive seg ansvaret. Derfor må kontrollen med medlemmene sikres. For NAF og myndighetene er det en fordel at fagorganisasjonen sjøl påtar seg ansvaret for kapitulasjons-/moderasjonspolitikken slik at man slipper den reine voldgiften.

For monopolkapitalen og staten har i det hele tatt en inntektspolitikk med utgangspunkt i »samordning»/»helhetsløsning»/»pakkeløsning» og basert på »en forsvarlig realøkonomisk ramme» flere åpenbare fordeler:

- 1) Mer moderate tariffoppgjør.
- 2) Bedre mulighet for å kunne planlegge lønnsutgiftene på lengre sikt.
- 3) LO som medansvarlig og garantist gjør det vanskeligere for lønsmottakerne både å se hvor framstøtet kommer fra, og å bekjempe det, — enn om staten måtte gripe åpent inn på kapitalens vegne.

Konsekvensene av dette siste er at LO-ledelsen tvinges til å kneble sine medlemmer for å holde orden i rekkene. Denne situasjonen er like farlig for fagorganisasjonen som 30-års åpne framstøt utenfra for å knekke den var.

E) MOT DEN KORPORATIVE STAT

Ideologien bak slike »helhets»- eller »pakke»løsninger som kommer i stand mellom interesseorganisasjonene ved statens inngrep og mellomkomst er gammel, — og umiskjennelig fascistisk: Den bygger på følgende syn:

- 1) Organisasjonene (LO, NAF, Fiskarlag og bondeorganisasjoner) og staten har alle i hovedsak felles interesser. Dette med å fornekte klasse- og interesse motsetningene — *harmoni-modellen* eller *organisme-modellen* er det egentlige utgangspunkt for den fascistiske ideologi.
- 2) Staten oppfattes som nøytral og upartisk oppmann eller meglingsmann som hevet over alle motsetninger i samfunnet kan jevne ut de mindre interesse motsetninger som finnes.
- 3) Man inngår derfor et samarbeid hvor staten gir organisasjonene såkalt medinnflytelse (i realiteten medansvar) for sin generelle økonomiske politikk (skatter, avgifter, kreditter etc.) mot at staten får innflytelse på lønnsfastsettinga. (For så vidt en parallell til det såkalte industrielle demokrati hvor de fagorganisertes representanter skal bli tatt med på fortrolig råd som gjør dem medansvarlige for bedriftens disposisjoner uten at de har reell makt til å føre »arbeiderpolitikk».)

Dette var det ideologiske grunnlaget fascismen forsøkte å bygge sitt »Korporasjonenes landssammenslutning» på. Samordningsrådet fra den første etterkrigstida og dagens Kontaktutvalg og Økonomiske fellesutvalg er basert på frivillighet og har foreløpig ikke så vidtfavnende og forpliktende

funksjoner. Men *ideologien* bak og resultatet for de fagorganiserte synes ikke å adskille seg vesentlig fra den opprinnelige modellen. — Og ennå er man bare så vidt kommet i gang. Framtidsperspektivene, som vi nå skal ta opp, er i sannhet skremmende!

F) DEN AKTUELLE SITUASJONEN OG FRAMTIDSPERSPEKTIVENE

I disse dager (1/3 1973) planlegges et nytt »sprang framover» mot en mer perfekt »harmoni-» eller »organisme»-modell. Spranget er et slags tresteg-hopp:

- 1) Vårens inntektsoppgjør.
- 2) De offentlige budsjetter for 1974.
- 3) Tariffoppgjøret 1974.

1) Vårens inntektsoppgjør.

Da dette er blitt grundig behandlet i Klassekampen (kfr. nr. 9 og seinere), og da (deler av) oppgjøret er historie når dette leses, skal vi her bare trekke fram et par hovedpunkter for å vise hvordan det passer inn i det inntektspolitiske mønster. Det organisatoriske opplegget var å kople staten inn i avtaleforholdet LO-NAF først via Kontaktutvalget, så i det såkalte »ad hoc-utvalget» (som fungerte som et slags Aukrust-utvalg) og så tilbake til Kontaktutvalget hvor rammene ble avtalt. På den måten var oppgjøret i hovedtrekk avgjort *før* de offisielle forhandlinger mellom LO og NAF startet.

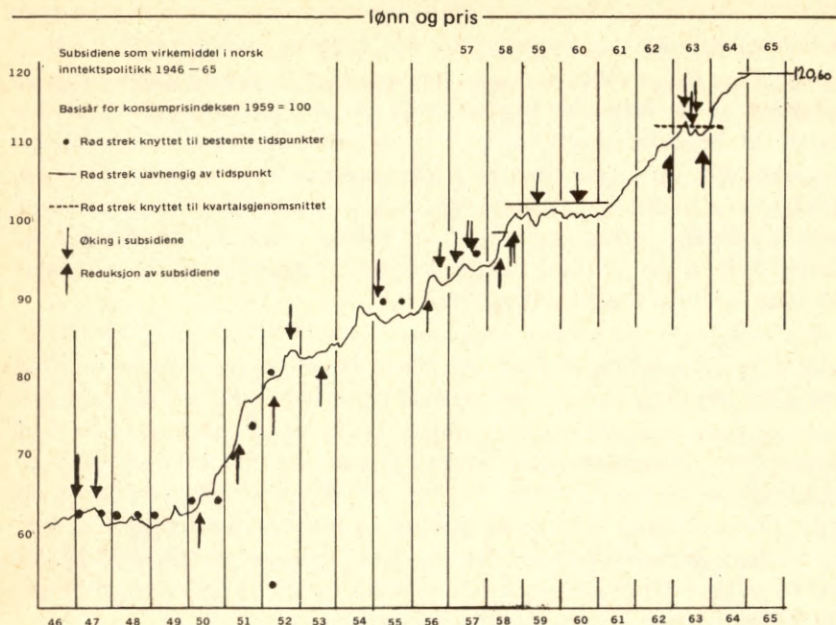
Det politiske innhold går på tre ting:

- Undergrave avtalte rettigheter. — Brudd på forrige års tariffavtale.
- Ved statens mellomkomst å lage en pakkeløsning ved å koble inntektsoppgjøret sammen med skatte- og subsidiepolitikken.
- Konsekvensene for lønnstakerne: Kjemperedusert priskompensasjon, forsøk på å fjerne lønnsglidning og reduksjoner i den sosiale del av de offentlige budsjett.

Med andre ord: Ved statens mellomkomst rettes krava om kompensasjon dit i stedet for til NAF, med det resultat at NAF får både i pose og sekk, mens de fagorganiserte står tomhendte tilbake — uten nevneverdig priskompensasjon, uten lovlig adgang til lønnsglidning og med reduserte sosiale ytelser.

Dette er en velkjent oppskrift fra andre land som har forsøkt å gjennomføre såkalt inntektspolitikk. I Danmark hadde man borttaket av indeksreguleringa (»nedfrysning av en dyrtidsporsjon») i desember 1967 (som resulterte i sprengninga av SF). I disse dager foregår hestehandelen om nedskjæringer på ca. 1 milliard på inneværende budsjett — et spareprogram som vil være en fristende modell for den norske finansminister dersom ikke de fagorganiserte

fortsatt s. 76.

I vårens indeksoppgjør er subsidiene tiltenkt hovedrolla. Manipulering med subsidiene er et av de klassiske inntektspolitiske virkemidlene. Det viser klart hvor farlig det er for de fagorganiserte at staten koples inn i tariff- og indeksoppgjørene.

Av diagrammet overfor framgår det at i tidsrommet 1946–65 ble ekstra prissubsidier satt inn i alt 14 ganger – alltid med den hensikt å unngå rød strek (se pilene som peker nedover). Foran et nytt tariffoppgjør har så subsidiene blitt redusert igjen, og prisene har blitt tillatt å stige (se pilene som peker oppover). Ved denne manipuleringa med subsidiene og prisindeksen har de fagorganiserte blitt fralurt mange indeksreguleringer og dermed adskillige tusenlapper gjennom åra.

Et annet poeng ved subsidiepolitikken er at den bidrar til en trappetrinnsbevegelse i prisutviklinga og dermed virker til å underbygge den feilaktige påstanden at det er lønnstilleggene som driver prisene i været. Et tredje poeng er at regninga for økte subsidier betales av forbrukerne sjøl. Vi viser til artikkelen om subsidiepolitikken i Klassekampen nr. 12.

Diagrammet er hentet fra Hermod Skånland: »Inntektspolitikk: Norske erfaringer» i tidsskriftet »British Journal of Industrial Relation, Vol. II, number 3.»

får stoppa det påtenkte opplegget fra LO, NAF og myndighetene i tide. I Finland har man forsøkt seg på samme oppskrift: Bort med indekstillegg og reduksjon av de offentlige utgifter pluss tak over lønnstilleggene som blir knytta til produktivitetsutviklinga. Formannen i den finske Arbeidsgiverorganisasjonen var i Oslo like før indeksoppgjøret for å orientere NAF om erfaringene med den finske «inntektspolitikken». I det hele er erfaringene med inntektspolitikk i land som disse og Sverige, England og Holland et skremmende vitnesbyrd om fagorganisasjonenes kapitulasjon for monopolkapitalens offensiv overfor arbeiderklassen.

Så alvorlig som vårens innteksoppgjør er for lønnstakerne er det likevel bare et lite forvarsel om hva som er i vente. Det er sjølsagt ei grense for hvor mye man kan gripe inn i en eksisterende tariffavtale (selv om denne grensa synes særdeles vid), eller vedtatt budsjett. Derfor sa da også formannen i «ad hoc-utvalget», departementsråd Eivind Eriksen, at det er først etter at Skånland-utvalget har lagt fram sin store innstilling om prisproblemene, og først ved behandlinga av neste års budsjett og neste års tariffoppgjør, at man kan få fullt gjennombrudd for den nye fasa i en norsk inntektspolitikk. Vi skal nå se inn i denne nære og dystre framtida for de norske lønnsnettakere, slik den går fram av «en stor årstale» og to utredninger:

2) Sjefdirektørens tale.

Formelt sett kommer oppskrifta på den nye fasen i inntektspolitikken fra det mest nøytrale og upartisk opphøyde organ i hele vårt økonomiske liv, Norges Bank, ved sjefdirektøren Knut Getz Wold og hans nestkommanderende, direktør Hermod Skånland. «I sin *store årstale*» (Arbeiderbladets uttrykk), «kom sjefdirektør Getz Wold inn på to viktige og delvis omstridte botemidler. Han gikk for det første inn for redusert tempo i den offentlige utbygging både i samferdsel, undervisning, forskning og sosiale tiltak». (For det andre) «*Myndighetene burde få økt innflytelse på de avtalene som treffes under de store lønnsoppgjør*. Men samtidig ville han gi organisasjonene økt medinnflytelse og *større ansvar for de politiske vedtak som fattes*» . . . «Bare gjennom en slik gjensidig "suverenitetsavgivelse" vil man oppnå en koordinering av alle de tiltak som kan påvirke kostnadsutvikling, priser og fordeling av realinntektene i vårt samfunn, mente sjefdirektøren. *Vi er ikke i tvil om at Getz Wold har rett*. Bare ved en *nasjonal samordning* kan vi få økt plan og styring over utviklingen», skrev Arbeiderbladet på lederplass 27/2. (Våre uthevinger og paranteser).

Den «*nasjonale samordning*» som Arbeiderbladet etterlyser, eller «myndighetenes *økte innflytelse* på de avtaler som treffes under de store lønns-

— lønn og pris —

»Til døden skiller dere ad«.

oppgjør», og LOs »medansvar for de politiske tiltak som fattes«, som Getz Wold skisserer — det er ideer som adskillige anti-fascister har gitt sitt liv for å bekjempe. Og de er fortsatt verdt en kamp for arbeiderklassen.

3) Skånland-utvalget.

Noe av det siste Bratteli-regjeringa rakk å gjøre før den abdiserte for folkets NEI var å nedsette et utvalg til å utrede prisproblemene. Utvalget som ledes av direktør Hermod Skånland er på hele 24 medlemmer, og teller hele den korporative strukturen. Det skal avgi sin innstilling innen juni.

Monopolkapitalens forventninger til Skånland-utvalget er store. Det »må se meget grundig på den form for lønnsoppgjør vi praktiserer« ... »Lønnsoppgjørene må reguleres i en helt annen grad enn i dag og tilpasses vår totale økonomi«. Det må undersøke mulighetene for — »å etablere et nytt forhandlingsapparat med sikte på å legge om til en samlende inntektspolitikk. Det må være et system hvor samspillet mellom de ansvarlige partene i arbeidslivet og de politiske myndigheter er langt mer intimt enn i dag.«

(Aftenposten, 15/2-73). Sammenlikn med Getz Wolds tale holdt 11 dager etter! og Arbeiderbladets leder dagen derpå igjen, samt direktør Selvig i Arbeidsgiveren nr. 5—73!

Resultatet av Skånland-utvalget ligger så opp i dagen at ingen trenger vente på at de 24 skal produsere sine begrunnelser for de tiltak som Aftenposten og Arbeiderbladet, LO og NAF og alle statlige og «uavhengige» eksperter roper etter:

1) *Nedskjæring (såkalt »reduisert tempo») i den offentlige sektor.*

Konkret i første rekke sosialbudsjettet, dernest samferdsel og undervisning.

2) *Moderasjon i tariffoppgjørene:*

Politisk formel: Staten mer inn i LO/NAFs tariffoppgjør. LO/NAF mer inn i statens økonomiske politikk. (Det er vel slikt man med et fint ord kaller «fusjonering»).

Organisatorisk formel: Utvikling/sammenslåing av kontaktutvalg og/eller Økonomisk fellesutvalg mer i retning av Quislings gode gamle »Korporasjonenes landssammenslutning.»

Utenom tariffoppgjørene: tiltak mot lønnsglidningen.

I tariffoppgjørene overgang til lengre tariffperioder, og lettere manipulerbare indeksoppgjør, (etter svensk mønster).

Det er faktisk bare det siste punktet vi er i tvil om at Skånland-utvalget vil formulere, men at det er en god ide, det har vi så solide navn som Riksmeglingsmannen, formannen i Arbeidsretten, NAF-direktøren, og svensk LOs Geijer og salig Parelius Mentsens ord for.

4) Men Mentsen var ikke død.

På bakgrunn av at det »stadig er av interesse om det kan finnes utveier til å få løst interessekonflikter i særlig samfunnsviktig virksomhet uten arbeidsstans» ble det i 1966 opprettet noe som kalles *Arbeidsrettsrådet*. I februar 1972 avga Arbeidsrettsrådet en innstilling om »Den tvungne voldgifts problem i norsk arbeidsliv». Innstillingen er undertegnet av Arbeidsrettens formann, riksmeglingsmannen, en departementsmann, LO og NAFs juridiske sjef og Selvig i NAF samt Mentsen i LO.

Utredningen konkluderer med at »enhver tanke om å innføre bestemmelser som i *permanent form* (utvalgets uthevning) åpner adgang til å påby arbeidslivets interessetvister undergitt obligatorisk lønnsnevndsbehandling» . . . »vil støte på samlet motstand fra storparten av dem som direkte berøres av en slik ordning». Med andre ord, det anses for tilstrekkelig at det er adgang til i hvert enkelt tilfelle hvor man ønsker det å vedta voldgift.

Utvalget konkluderer ellers med »å fremheve den stadig tiltakende interesse

— lønn og pris —

for reformtiltak på tariffoppgjørenes felt. Denne interesse er så meget mer bemerkelsesverdig som den er særdeles variert m.h.t siktemål.

Utvalget nevner fire slike siktemål:

- 1) »Utbygging og effektivisering av informasjonstjenesten under oppgjørene.»
- 2) »Avvikling av uravstemningsordningen til fordel for en ordning med valgte representative organer, som gis myndighet til å vedta eller forkaste overenskomstforslag.»
- 3) »Kombinasjonen mellom sentraliserte fellesoppgjør og forbundsvis oppgjør.»
- 4) »Samarbeid mellom tariffoppgjørenes parter og myndighetene i form av Kontaktutvalg og statlige og organisasjonsforankrede ekspertutvalg.»

Videre pekes det på »En interessant mulighet, som man bl.a. i Sverige har sett eksempel på, er en ordning med *langvarige overenskomstperioder*, forent med en etablering av en frivillig *voldgift for gjennomføringen av påkrevde justeringer eller revisjon under periodens løp*» » I det hele synes det utvilsomt at håndteringen av arbeidslivets interesselister for LO og NAF er inne i en utviklingsperiode som særkjenner av en energisk vilje til å underkaste tvistene en samfunnsmessig økonomisk totalvurdering der ikke bare lønningsposens innhold, men også bedriftsmessige og sosiale investeringsbehov og risikoen for inflasjonspress og prisstigning tas sentralt i betraktning.»

G) FAGLIG STRATEGI MOT INNTEKTSPOLITIKKEN

Å utforme en faglig motstrategi til de inntektspolitiske framstøt er sjølsagt ingen enmannsjobb. I det følgende settes likevel fram en del punkter, i teseform, som kan danne utgangspunkt for en diskusjon. Det er ikke et forsøk på noe fullstendig faglig program. Bare slike punkter tas med som har direkte sammenheng med inntektspolitikken.

1) Staten ut av tariff- og indeksoppgjørene!

- Bort med pakkedøsninger, Kontaktutvalg, teknisk beregningsutvalg, samordning, meklings kobling og lønnsnevnd.
- Fagbevegelsens krav og ønsker overfor staten kobles ikke sammen med tariffoppgjørene.
- Tariff- og indeksoppgjørenes krav rettes til arbeidsgiverne og ingen andre.

2) Intet medansvar for fagorganisasjonen i regjeringens økonomiske politikk!

3) Forsvar de sosiale deler av de offentlige budsjetter!

- Bruk sparekniven på militærbudsjettet, administrasjon og subsidiering av

kapitalen.

- Øk skattene på kapitalgevinst, minsk dem for arbeidsfolk.
- Bort med indirekte skatter, moms og avgifter på nødvendige forbruksvarer.

4) Solidarisk lønnspolitikk forutsetter forbundsvis oppgjør!

- «Høytlønte» og lavtlønte — alle fagorganiserte — har felles interesser. De «høytløntes» lønnsøkning trekker de lavtlønte med.
- Alle forbund/fagforeninger søker å ta ut maksimalt i forhandlingene.
- De sterke forbund/fagforeninger støtter lavtlønnsgruppens krav, om nødvendig med sympatiaksjoner og streikekasser.
- Full frihet til lokale forhandlinger og lønnsglidning.
- Spørsmålet om lønnsglidning holdes utenfor alle sentrale avtaler.

5) Ettårige tariffperioder.

6) Ingen tukling med indekstilleggene!

- 100% kompensasjon for all prisøkning.
- Automatisk indekssklusul med lavt svingningstall, på maks 2%.
- Ingen manipulering med subsidiene. Ingen forandring av subsidienes størrelse i en tariffperiode.
- Uravstemning over alle indeksoppgjør som ikke gir 100% kompensasjon.

7) Prisstopp uten dispensasjon!

8) For en demokratisk fagbevegelse!

- Bestemmelsesretten til medlemmene, forsvar uravstemningene, bekjemp arbeideraristokratiet.
- Bekjemp utviklinga mot kompetente forsamlinger, avtaleting, storavdelinger og oppløsning av forbundene.

KB

MONOPOLKAPITALEN I NORGE

DEN NORSKE MONOPOLKAPITALEN er tema for dette nummeret av Røde Fane. Vi viser at innholdet i monopolkapitalens diktatur ikke er verken abstrakt eller vanskelig å fatte. Hydros utbygging av Mongstad, stikk i strid med folkets interesser er et av mange eksempler på dette diktaturet.

HVEM UTØVER DETTE DIKTATURET? Vi vil hevde at Norge har hjemlige Wallenbergere og Rockefellerere. Familier Astrup-Eger-Klaveness-Fernley er inngiftet. De kontrollerer Dyno Norcem, Elkem-Spigerverket, Kværner-konsernet og sammen med Fred Olsen Akergruppen. I tillegg kommer en rekke store rederier. Et titals direktører forsvare deres interesser i et ennå ikke kjent antall bedrifter. Denne grupperingen har kontroll over DnC-Andresens bank. Det er denne grupperingen i allianse med de andre grupperingene Røde Fane »avslører», som konkret utøver diktatur over folket i Norge i dag.

TRENGER VI ET NYTT KOMMUNISTISK PARTI?

Monopolkapitalens diktatur må styrtes. Til det trengs det et kommunistisk parti.

NKP fyller 50 år i år. De hevder sjøl at *de* kan spille denne rollen. Vi hevder at 50-års-jubilanten for lengst har skiftet karakter, at det har forlatt sitt kommunistiske grunnlag.

ABONNER PÅ RØDE FANE!

RØDE FANE BRINGER ARTIKLER OG DEBATT OM KLASSENE I NORGE, OM KAMPEN MOT MONOPOLKAPITAL OG IMPERIALISME. ABONNERER DU, FÅR DU 6 NR. I ÅRET FRITT TILSENDT FOR KR. 30.

Postgironummer og adresse finner du inne i bladet.